

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

رسالت
علیهما الصلوات
والتسلیمات

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

احکام آراستگی ظاهری

پژوهشگاه تحقیقات اسلامی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

احکام آراستگی ظاهری

نویسنده:

محمدتقی رکنی لموکی

ناشر چاپی:

زمزم هدایت

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست	۵
احکام آراستگی ظاهری	۸
مشخصات کتاب	۸
پیشگفتار	۸
فصل اول: کلیات	۸
۱. بیان موضوع تحقیق	۸
۲. بیان اهمیت و جایگاه موضوع	۹
۳. سابقه بحث	۹
۴. پرسش های اصلی و فرعی	۹
۵. منابع تحقیق	۹
فصل دوم اصلاح و آرایش	۹
۱. فلسفه احکام اسلامی	۹
۲. احکام آراستگی ظاهری مردان	۱۰
۱- ۲. محاسن و شارب	۱۰
اشاره	۱۰
سیره ائمه (علیه السلام) و مؤمنین: سیره را سبک، روش و شیوه معنا کر ده اند. و مراد از سیره ائمه (علیه السلام)، شیوه عملی زندگی این بزرگواران است.	
۲-۱-۲. آیات و روایات:	۱۱
۳- ۱- ۲. قول مشهور عالمان شیعه:	۱۲
۴- ۱- ۲. زینت بودن محاسن: از دیگر دلایل پسندیده بودن نگهداری محاسن، جنبه زینت بودن آن است. از آن رو به موی صورت مرد محاسن	
۵- ۱- ۲. فواید طبی و بهداشتی:	۱۳
۶- ۱- ۲. حد محاسن و شارب:	۱۳
. فتاوا	۱۴
۲-۲. موی سر	۱۵

- ۱۵ ..... اشاره
- ۱۷ .....؟! استفتاء از مقام معظم رهبری
- ۱۷ ..... ۳-۲. آرایش صورت و ابرو:
- ۱۸ ..... ۴-۲. ناخن
- ۱۹ ..... ۵-۲. خالکو بی، عطر، روغن زدن، سر مه
- ۱۹ ..... اشاره
- ۲۱ ..... فتاوی
- ۲۲ ..... ۳. احکام آراستگی ظاهری زنان
- ۲۲ ..... اشاره
- ۲۳ ..... ۳-۱. آرایش زن در مقابل نامحرم
- ۲۳ ..... ۲-۳. فر یبکا ری (تد لیس)
- ۲۳ ..... ۳-۳. نقص و آزار جسمی
- ۲۴ ..... ۳-۴. ناخن
- ۲۴ ..... ۳-۵. عطر و ادکلن
- ۲۵ ..... فتاوا
- ۲۶ ..... فصل سوم پوشش والبسه
- ۲۶ ..... اشاره
- ۲۷ ..... ۱. پوشش مردان
- ۲۷ ..... ۱-۱. پوشش واجب مردان
- ۲۸ ..... ۲-۱. پوشش حرام مردان
- ۲۹ ..... ۳-۱. مستحبات در پوشش
- ۳۰ ..... ۴-۱. مکروهات در پوشش
- ۳۱ ..... ۵-۱. گفتاری در حفظ حیاء
- ۳۱ ..... فتاوا

۲. پوشش زنان ۳۲
- اشاره ۳۲
- ۱-۲. حجاب از منظر دین ۳۲
- ۲-۲. پوشش واجب زنان ۳۳
- ۳-۲. پوشش حرام برای زنان ۳۶
- ۴-۲. پوشش در برابر زنان بیگانه ۳۷
- فتاوا ۳۷
- درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان ۴۱

احکام آراستگی ظاهری

مشخصات کتاب

سرشناسه: رکنی لموکی، محمدتقی، ۱۳۴۴ - عنوان و نام پدیدآور: احکام آراستگی ظاهری / نویسنده محمدتقی رکنی لموکی؛ تهیه‌کننده پژوهشکده تحقیقات اسلامی. مشخصات نشر: قم: زمزم هدایت ۱۳۸۵. مشخصات ظاهری: ۱۰۴ ص. شابک: ۷۰۰۰ ریال ۹۶۴-۸۷۶۹-۹۱-۵- وضعیت فهرست نویسی: فاپا یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۰۲] - ۱۰۴؛ همچنین به صورت زیرنویس. موضوع: آرایش (فقه) موضوع: فقه جعفری -- رساله عملیه شناسه افزوده: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. نمایندگی ولی فقیه. پژوهشکده تحقیقات اسلامی رده بندی کنگره: BP۱۹۸/۶/۸۴۴/۱۳۸۵ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۹ شماره کتابشناسی ملی: م ۸۵-۳۵۷۱۲

پیشگفتار

به دستورهای عملی اسلام که در تمام ابعاد زندگی انسان کاربرد دارد، احکام می گویند. احکام در کنار اصول اعتقادی و اخلاقی، بنیادهای دین اسلام را تشکیل می دهد. از آنجایی که سعادت هر فرد مسلمان مشروط به انجام صحیح اعمال دینی است، تمامی مکلفین نسبت به فراگیری احکام سفارش شده اند. از این رو، بر تمامی کسانی که به سن تکلیف می رسند، لازم است احکام مورد نیاز خود را یاد بگیرند. چنانکه در کتب فقهی می خوانیم: مسایلی را که انسان غالباً به آنها احتیاج دارد، واجب است یاد بگیرد. ۱ از جمله احکام مورد نیاز، مسائل مربوط به آراستگی ظاهری است. متن حاضر می کوشد تا با تبیین احکام شرعی، با رویکرد اخلاقی به موضوع "آراستگی ظاهری" پردازد و جامعه اسلامی را جهت حفظ ارزش ها یاری رساند. اهم مباحث این کتاب، به حدود شرعی پوشش اسلامی، محاسن ۱. رساله توضیح المسائل، حضرت آیه الله العظمی امام خمینی (ره)، مسئله ۱۱، ص ۱۱. احکام آراستگی ظاهری و آنچه به پیراستگی و آراستگی یک فرد مسلمان بر می گردد، اختصاص یافته و در تدوین آن، از آیات قرآن کریم، روایات ائمه معصومین و سیره آنان، و نیز فتاوی حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری بهره گرفته شده است. لازم است از همه همکارانی که در تهیه، تدوین و آماده سازی کتاب نقش داشتند، قدردانی نماییم. پژوهشکده تحقیقات اسلامی

فصل اول: کلیات

۱. بیان موضوع تحقیق

اندیشمندان و پژوهشگران عالم بر این باورند که هزاره سوم میلادی، عصر رویکرد عمومی انسانها به دین و معنویت است. از این منظر، دین در آینده جوامع، نقش صدرات و ریاست را از جهت تاثیرگذاری در زندگی بشر، برعهده خواهد گرفت. روزی خواهد رسید که دیگر هیچ سخنی و پیامی نفوذ کلمه دین را نخواهد داشت. حرکت های معنویت جو و حقیقت طلب انسانهای عصر حاضر در گوشه و کنار جهان، مویذ این نظریه است. بی تردید، انقلاب اسلامی ایران، در نقطه آغازین چنین حرکت هایی جای می گیرد؟ چرا که بسیاری از شخصیتها و جنبشهای مردمی، در مبارزه با مظاهر کفر و ظلم و ستم، حرکت خود را متأثر از انقلاب اسلامی ایران می دانند. در امور دینی سه حوزه فعالیت، قابل تصور است. الف. برخورداری از روحیه ایمان و تقوای الهی ب. آشنا شدن با عقاید و احکام دین و کسب بینش نسبت به آنها ج. التزام عملی به آموزه های دینی و حفظ ظواهر اسلامی در این کتاب، به نکاتی از حوزه سوم، یعنی التزام عملی به احکام دینی اسلام پرداخته، نگاهی اخلاقی و فقهی به برخی موضوعات در ارتباط با ظاهر

و آراستگی ظاهری یک مسلمان مانند، محاسن، مو، لباس و غیره، خواهیم داشت. منابع اصلی در این نوشتار، آیات قرآن کریم، روایات و سیره پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) و فتاوی حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری است.

۲. بیان اهمیت و جایگاه موضوع

شریعت اسلامی، همواره زنان و مردان مسلمان را توأمًا به طهارت روح و آراستگی ظاهری فرا می خواند و هر فرد مسلمانی باید بکوشد روحی آراسته و مزین داشته باشد. این زینت و پیراستگی روح از رذائل و آراستگی آن به فضایل، در آراستگی ظاهر هم تأثیر میگذارد و به دقت، نظم و انضباط او می افزاید. برعکس آن نیز درست است، یعنی نظم و انضباط در کارها، کمک میکند تا روح نیز از آشفتگی خارج شود و از اضطراب و حیرت بیرون آید. زیبایی و آراستگی، محبوب و مطلوب همه انسانهاست؛ بلکه در فطرت آنها نهفته است. انسان منظم، گویی خود را با نظم جهان هماهنگ کرده و فرمانبری خود را از آفریننده کائنات، اعلام می دارد.

۳. سابقه بحث

اهمیت عمل به تکالیف شرعی و تعیین حدود و ثغور آن، همواره از دغدغه اندیشه مندان و مولفین کتب دینی بوده است. به همین دلیل، تا کنون چندین کتاب در خصوص موضوعات مورد بحث به رشته تحریر در آمده است، مانند سنن النبی نوشته علامه طباطبایی، المنيه نوشته علامه طبسی نجفی و اولین دانشگاه و آخرین پیاهر از دکتر رضا پاک نژاد. پژوهشکده تحقیقات اسلامی نیز کارهای ارزشمندی در قالب کتاب و جزوه آموزشی انجام داده است. اما کتابی که جزئیات مسئله مورد نظر را بررسی کند، و کاربردی باشد، یافت نشد. از همین رو کتاب حاضر تدوین گردید و در آن علاوه بر سرفصلها و عناوین کتاب های موجود، عنوان های جدیدی گنجانده شد و در تالیف آن، جنبه های اخلاقی، فقهی و نیز کاربردی و اجرایی مد نظر قرار گرفت. بنابراین می توان گفت که این کتاب جنبه اطلاع رسانی و ارشادی دارد.

۴. پرسش های اصلی و فرعی

پرسش اصلی: با توجه به آیین مقدس اسلام، حدود آراستگی ظاهری برای افراد چیست؟ پرسش فرعی: حدود فقهی آراستگی ظاهری چگونه است؟ حدود اخلاقی آراستگی ظاهری چگونه است؟

۵. منابع تحقیق

منابع اصلی تحقیق در این نوشته، قرآن کریم، روایات اهل بیت علیهم السلام و سیره آن بزرگواران و فتاوی مراجع فی بزرگوار تشیع - که خود برگرفته از منابع فوق است - می باشد. در فتاوی مراجع بزرگوار اسلام نیز محوریت با نظریات حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری بوده است.

فصل دوم اصلاح و آرایش

۱. فلسفه احکام اسلامی

سعادت، آرزویی است که بشر از دیر باز رسیدن به آن را در سر داشته است. خداوند تبارک و تعالی، خود این آرزو را در نهاد

انسان گذارده، تحقق آن را در پیروی انبیاء اش اعلام کرده است. ۱ او برای هدایت، رسولان را فرستاد تا بشر را چگونه زیستن بیاموزند. اساس تعالیم انبیاء و رسولان الهی، تسلیم در برابر خداوند بود: **إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ**. (آل عمران: ۱۹) دین در نزد خدا، اسلام (تسلیم بودن در برابر حق) است. به گفته قرآن، پنج تن از این پیامبران، علاوه بر دعوت به توحید، دارای تعالیم ویژه بوده اند. ۲ دستورات دینی هر یک از این پنج پیامبر را، شریعت می نامند. بخشی از شرایع الهی مربوط به فعالیت‌های خارجی و عینی انسان می شود. این بخش را احکام می گویند. اعم احکام در هر شریعتی شامل فعالیت‌های معاشی و معادی، دنیوی و اخروی، فردی و اجتماعی است. ۱. ۳. ر. ک. بقره (۲)، آیه ۲۱۳. ۲. شوری (۴۲)، آیه ۱۳. ۳. مجموعه آثار مرتضی مطهری، ج ۲، ص ۶۳. ۲. احکام آراستگی ظاهری از نظر عالمان اسلامی، دین اسلام و شریعت اسلامی، شریعت خاتم است. یعنی بعد از پیغمبر اسلام، دیگر پیغمبری هرگز نخواهد آمد. از این رو، شریعت اسلام ناسخ شرایع دیگر، تکمیل کننده احکامشان و دارای حقانیت کامل در زمان حاضر می باشد. نکته اساسی در این میان، آنکه طریقه صحیح زندگی و در پرتو آن رسیدن به سعادت، از جمله مهم ترین فلسفه وضع احکام اسلامی است. دین اسلام که ادعای پاسخگویی به نیازهای بشر برای نیل به سعادت را دارد، طبیعتاً می بایست دارای ویژگی‌هایی باشد که این دین را نسبت به ادیان دیگر متمایز سازد. از جمله این ویژگی‌ها، جامعیت، جاودانگی، مطابقت با عقل و فطرت احکام آن است. احکام دین اسلام به همه زوایای وجودی و نیازهای مادی و معنوی بشر اهتمام ورزیده، هر چه را که انسان برای دستیابی به سعادت دنیوی و اخروی نیاز داشته، در اختیارش میگذارد. بسیاری از آیات قرآن به این حقیقت اشاره دارند. برای نمونه: ... **الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا**. (مائده: ۳). امروز، دین شما را کامل کردم و نعمت خود را بر شما تمام نمودم و اسلام را به عنوان آیین (جاودان) شما برگزیدم و در جای دیگر می فرماید: ... **مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ** (انعام: ۳۸) ... ما هیچ چیز را در این کتاب (قرآن) فروگذار نکردیم. حضرت علی (ع) نیز اسلام را به شکلی شایسته معرفی کرده ویژگی‌های آنرا بر می شمارد. از جمله اینکه به این حقیقت اشاره دارد که اسلام به گونه ای مستحکم بنا شده است که زوالی برای آن نیست و زمانش پایان می گیرد. قوانین آن کهنه نمی شود و روندگان راه حق با آن قوانین، هدایت خواهند یافت. اسلام در پیشگاه خداوند، دارای ستون‌هایی مطمئن، بنایی بلند، راهنمای همیشه روشن، شعله ای روشنی بخش، بر هانی نیر و مند و نشانه ای بلند پایه است. ۱ با عنایت به ویژگی‌هایی که برای اسلام و تعالیم حیات بخش آن برشمردیم، اکنون می توان اینگونه ادعا کرد که تنها احکام اسلامی این قابلیت را دارند که انسان را در رسیدن به هدف خلقت یعنی تکامل و سعادت، یاری رسانند، و به همین دلیل بر هر فرد مسلمان لازم است با این احکام آشنایی کامل پیدا کند.

۲. احکام آراستگی ظاهری مردان

۱- ۲. محاسن و شارب

اشاره

بر اساس آنچه بیان شد، اکنون برخی از احکام اسلامی را درباره آراستگی ظاهری بیان می داریم. از جمله احکام مربوط به این بخش، حدود محاسن (ریش) و شارب (سیل) است. در فرهنگ اسلامی تراشیدن ریش امری مذموم و نظر مشهور فقهای شیعه عدم جواز آن است. در مقابل، کوتاه کردن شارب جزء اعمال پسندیده و مورد تاکید اولیاء دین، معرفی شده است. اینک برای بررسی بهتر، نگاه کوتاهی به برخی از ادله این حکم می اندازیم.

سیره ائمه (علیه السلام) و مؤمنین: سیره را سبک، روش و شیوه معنا کرده اند. و مراد از سیره ائمه (علیه السلام)، شیوه عملی زندگی این

بزرگواران است. شناخت سیره

۱. نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، خ ۱۹۸، ص ۴۱۷. ائمه معصومین (علیه السلام) برای شیعیان آنان، امری ضروری این ضرورت از آنجا ناشی می شود که آن بزرگواران علاوه بر گفتار، به ارایه تعلیم دین از راه کردار نیز اهتمام داشته و حتی آن را مقدم بر گفتار و توصیه، داشته اند. از این رو، برای فهم وظایف دینی، علاوه بر قول و تقریر ۱ معصوم (علیه السلام)، فعل او نیز حجیت دارد. قرآن کریم می فرماید: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ. (احزاب: ۲۱) در سیره و سخن پیامبر (ص) خدا برای شما سرمشق نیکویی است. بر همین اساس، بسیاری از مورخان، به نگارش کتابهایی تحت عنوان ((سیره معصومین علیه السلام)) دست یازیده اند. کتب معتبری که راجع به زندگی پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان علیه السلام نگاشته شده، نشان می دهد که سیره ایشان همواره حفظ محاسن و کوتاه کردن شارب بوده است و تاکنون هیچ تاریخ نگار معتبری خلاف آن را اظهار نکرده است: یک. در روایتی از امام حسن مجتبی (علیه السلام) وارد شده که رسول الله (صلی الله علیه و آله) داری محاسن پرپشت ((كَتَّ اللَّيْحِيَّةُ)) بوده است. ۲. دو. در ذکر شمایل حضرت علی علیه السلام نیز آمده است که ایشان دارای محاسن سفید پر موی و انبوه بود. بدون آنکه خیلی بلند باشد. ۳. سه. نقل شده است که حضرت صادق (علیه السلام) شارب را آن قدر کوتاه میکرد که به انتهای آن می رسید: و نیز در سیره حضرت امام باقر (علیه السلام) آمده است که ۱. منظور از تقریر معصوم (علیه السلام) این است که شخص در حضور معصوم کاری انجام دهد و او با توجه به کار آن شخص سکوت کرده و ابراز نظری اعم از مخالف یا موافق ننماید. چنین سکوتی از معصوم را اصولین) باشر ایطی) دلیلی بر تأیید او از کار آن شخص می دانند (دایرة المعارف تشیع، ج ۵، ص ۱۶) ۲. سنن النبی، سید محمد حسین طباطبایی، ترجمه و تحقیق از محمد هادی فقهی، ص ۱۲. ۳. کشف الغمه فی معرفه الائمه، عیسی بن ابی الفتح الاربلی، ج ۱، ص ۷۵ و ۷۷. ایشان دو طرف محاسن خود را کوتاه تر از جلوی آن نگه می داشت و موهای زیر چانه را هم می چید همچنین از امام موسی کاظم (علیه السلام) پرسیدند که از روی ریش می توان گرفت، حضرت فرمود از پهلوها می توان اما از پیش رو نمی توان گرفت. ۱. علاوه بر آنچه ذکر شد، سیره قطعیه متدینین نیز دلالت بر آن دارد که در همه ادوار و طبقات، حفظ محاسن و کوتاه کردن شارب، از اعمال پسندیده دینی شمرده می شده و کسانی که از این سیره تخطی می کرده اند، مورد پسند متدینین نبوده، متأثر از شیوه غیر مسلمانان تلقی می شدند. در این باره، نقل شده است که روزی حضرت علی (علیه السلام) به فروشندگان جری (ماهی بی فلس) و مار ماهی و زمار میفرمود: "ای فروشندگان مسخ شده های بنی اسرائیل و لشکر بنی مروان!!" فردی از حضرت سوال میکند که لشکر بنی مروان چه کسانی بودند؟ امیرالمومنین علی (علیه السلام) در پاسخ می فرماید: ((آنان مردمی بودند که ریش ها را می تراشیدند و سیلها را تاب می دادند و مسخ شدند.)) ۲. از این روایت به دست می آید که تراشیدن ریش و بلند گذاشتن سیل، عادات مسلمین و متدینین نبوده است.

۲-۱-۲. آیات و روایات:

عالمان اسلامی برای مذمت تراش ریش به آیه ذیل استناد می ورزند. قرآن از قول شیطان نقل میکند: **وَلَا ضَرَّ لَهُمْ وَلَا مَنِيَهُمْ وَلَا مَرْنَهُمْ فَلْيُبْتِئُوا آذَانَ الْإِنْعَامِ وَلَا مَرْنَهُمْ فَلْيَغْيِرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خَسِيرًا مُبِينًا.** (نساء: ۱۱۹) ۱. بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۷۳، ص ۱۱۳. ۲. اصول کافی، محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی، تصحیح و تعلیق از علی اکبر غفاری، چاپ چهارم، ص ۳۴۶. و آنها را گمراه میکنم، و به آرزوها سرگرم می سازم، و به آنان دستور می دهم که (اعمال خرافی انجام دهند، و) گوش چهار پایان را بشکافند، و آفرینش (پاک) خدایی را تغییر دهند، (و فطرت توحید را به شرک بیالابند) و هر کس شیطان را به جای خدا، ولی خود برگزیند، زیان آشکاری کرده است. با توجه به احادیثی که از معصومین (ع) در خصوص

پرهیز از تراش ریش به ما رسیده است و از جمله حدیث ذیل، می توان گفت این عمل مصداق تغییر آفرینش خدایی از نوع مذموم آن می باشد: رسول الله (ص) می فرماید: إِنَّ الْمَجُوسَ جَزُوا لِحَاهُمْ وَوَقَرُوا شَوَارِبَهُمْ، وَ إِنَّا نَحْنُ نَجْزُ الشَّوَارِبَ وَ نَعْفَى اللِّحَى، وَ هِيَ الْفِطْرَةُ. ۱. مجوسیان ریشهای خود را می زدند و سیبل های خود را انبوه می گذاشتند و ما مسلمانان سیبل ها را می زنییم و محاسن را بلند میگذاریم و این روش باخلقت و فطرت منطبق است. امام صادق (ع) فلسفه رویش مو در صورت مردان و علت عدم آن در صورت زنان، به شکل قانع کننده ای برای یکی از شاگردان خود به نام مفضل بیان می کند. ایشان ریش را علت مرد بودن و موجب عزت مردان معرفی کرده و آن را عاملی برای عدم تشبه مرد به کودک و به زن، می داند. در مقابل علت نرویدن مو در صورت زن را برای زیبایی، درخشندگی و طراوت می داند تا این صفات باعث میل مردان به همسرانشان بشود. در غیر اینصورت مردان کراهت پیدا می کنند به نزد زنان روند که نتیجه آن انقراض نسل و هدم سلسله بشری خواهد بود. ۱. ۲. بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۱۱۲. ۲. توحید مفضل، ترجمه محمدباقر مجلسی، ص ۵۵ و ۵۶. حاصل آنکه محاسن جزء خلقت مرد است و خداوند برای آن حکمتی نهاده است. پس تراشیدن آن مذموم و خلاف تدبیر الهی است. امام صادق (ع) می فرماید: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص)، يَزُجُّ الرَّجُلَ يَتَشَبَّهُ بِالنِّسَاءِ. ۱. رسول خدا (ص) مرد را از ما نندسازد خود به زنان باز می داشت. در جمع بندی میان آیه و احادیث ذکر شده در این قسمت، این نتیجه حاصل می شود که محاسن برای مرد مطابق طبیعت و فطرت او است و زدودن آن، ناپسند می باشد. آیه دوم: قرآن کریم بارها، پیامبر (ص) را دعوت به تبعیت از دین حنیف یعنی دین حضرت ابراهیم علیه السلام نموده است. ۲. از جمله می فرماید: فَاقِمِ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ. (روم: ۳۰) یعنی پس روی خود را متوجه آیین خالص پروردگارت کن! این فطرتی است که خداوند، انسانها را بر آن آفریده: دگرگونی در آفرینش الهی نیست. این است آیین استوار، ولی اکثر مردم نمی دانند! خداوند در این آیه (همچون آیه قبلی) برپایی آیین حنیف را مطابق فطرت بشری می داند. یکی از سنت های ماندگار آیین خالص حضرت ابراهیم (ع) باقی گذاشتن محاسن است. از امام صادق (ع) نقل شده که خداوند بر ابراهیم حنیف، به ده چیز دستور داد که مظهر پاکی و پاکیزگی است، محاسن گذاشتن یکی از آن ده چیز می باشد. سپس امام علیه السلام در تکمیل مطلب خود ادامه می دهد، ۱. میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری، ترجمه حمید رضا شیخی، ج ۶، ص ۲۶۶۴. ۲. برای نمونه: نساء (۴)، آیه ۱۲۵، آل عمران (۳) آیه ۹۵؛ انعام (۶). آیه ۱۶۱ نحل (۱۶) آیه ۱۲۳ و یونس (۱۰)، آیه ۵۰. این دستورات که به نام حنیفیه یعنی سنت مستقیمه، می باشد، تاکنون منسوخ نگردیده و تا روز قیامت نسخ نخواهد شد. منظور از آیه ((وَاتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً)) نیز همین دستورات است. ۱. اما درباره شیوه و حدود شارب، پیامبر (ص) می فرماید: لَا يُطْوَلُ كُنْ أَحَدُكُمْ شَارِبُهُ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَتَّخِذُهُ مَخْبَأً يَسْتَتِرُ بِهِ. ۲. کسی از شما شارب خود را دراز نکند که شیطان آنجا را پناهگاه خود قرار می دهد. در توضیح باید گفت، اگر شارب انسان، بیش از حد معمول بلند باشد، طبیعتاً هنگام خوردن و آشامیدن، مقداری از مواد غذایی به آن می چسبد. پس از مدتی همین مواد، فاسد شده، تولید میکروب خواهد کرد. شاید مراد رسول الله (ص) نیز تشبیه همین میکروبها و مواد مضر به شیطان بوده باشد. در هر صورت آنچه که به طور قطع، می توان از این حدیث استنباط کرد، اینکه کوتاه کردن سیبل جزء سنت پیامبر (ص) است.

۳-۱-۲. قول مشهور عالمان شیعه:

از دیگر مؤیدات بحث، استناد به قول مشهور عالمان شیعی مبنی بر حرمت تراش ریش است. صاحب کتاب المینه، نام حدود چهل تن از عالمان متقدم و متأخر شیعی را برده است که حکم حرمت تراش ریش را تأیید کرده اند. از جمله آنها، شیخ بهایی، کاشف الغطاء، ملا محسن فیض کاشانی، شیخ مرتضی انصاری، آیه الله میرزای شیرازی بزرگ، آیه الله عبدالکریم حایری یزدی، آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی، آیه الله بروجرودی هستند. ۱. مجمع البیان، فضل بن حسن طبرسی، ج ۱، ص ۳۷۷. ۲. فروع کافی، محمد

بن یعقوب بن اسحاق کلینی، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، ج ۶، ص ۴۸۸. تراش ریش از نظر اسلام، محمدرضا طبسی، ترجمه محمداشتهاردی، ص ۹۶-۹۷ و ۱۳۱-۱۵۲ نگارنده در تحقیقات خود، به رأی و نظر بسیاری از فقهای طراز اول معاصر مراجعه کرد و فتوای هیچکدام را خلاف نظر مشهور نیافت. در این میان برخی قایل به حرمت (عدم جواز) شده و برخی دیگر بنا بر احتیاط واجب، تراش ریش را جایز ندانسته اند. اما در مجموع فتوایی که دلالت بر جواز کند، به دست نیامد. ۱۱. برای نمونه ر. ک: مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، محسن محمودی، ج ۱، ص ۷۳ و ۷۴.

۴-۱-۲. زینت بودن محاسن: از دیگر دلایل پسندیده بودن نگهداری محاسن، جنبه زینت بودن آن است. از آن رو به موی صورت مرد محاسن گفته می شود که حسن و نیکویی برای او است. عرب نیز مواضع نیکو و زیبای بدن را محاسن گوید. ۲

در روایت وارد شده، حضرت آدم (ع) آنگاه که توبه اش پذیرفته شد، از پروردگار هستی، خواست که بر جمال و زینت بیفزاید. صبح که شد خود را صاحب محاسنی سیاه دید. پس دست بر محاسن خود کشید و گفت: خداوندا این چیست؟ پاسخ شنید که این است جمال و زینتی که تو و فرزندان ذکور تو را تا روز قیامت به آن مزین کردم. ۲۳. لسان العرب، محمد بن مکرّم اب منظور، ج ۱۳، ص ۱۱۷. ۳. علل الشرایع محمد بن علی بن بابویه (صدوق)، ص ۳۸۰.

۵-۱-۲. فواید طبی و بهداشتی:

بدیهی است در صدور هر حکم الهی، منفعتی برای بشر نهفته است: گر چه شاید عقل در ابتدا آن را نیابد. علاوه بر عللی که تاکنون برای حفظ محاسن ذکر شد، منفعت بهداشتی را نیز نباید از نظر دور داشت. متخصصین بهداشتی مضرات فراوانی را برای تراشیدن ریش در کتب خود ذکر کرده اند. از جمله نازک کردن لایه روی پوست صورت، ایجاد جوشهای عفونی، ایجاد آبله، ایجاد عفونت، صدمه بر لثه ها. ۱ در روایات نیز منافع طبی و بهداشتی بسیاری می توان یافت از آن جمله برای شانه کردن ریش، نیکو شدن مو، تقویت قوای جنسی، تقویت دندانها، رفع تب و هضم غذا را بر شمرده اند. پزشکان فواید بهداشتی دیگری برای حفظ محاسن ذکر کرده اند که می بایست به کتب مفصل تر مراجع کرد. ۲ در مورد شارب نیز قبلاً ذکر شد که بلندی شارب موجب جمع شدن میکروب بر روی موها می شود. فایده های دیگری نیز برای کوتاه کردن شارب ب شمرده اند. از آن جمله، پاکیزگی، درمان دیوانگی، مصونیت از بیماری جذام، بر طرف کردن بیماری روانی، غم، وسواس و غیره. ۳. بهداشت و زیبایی پوست. جی. سی مارشینا، ترجمه ساعد زمان، ص ۱۳۲ و ۱۳۳. ۲. تراش ریش از نظر اسلام، ص ۱۷۶-۱۹۱. ۳. اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، سید رضا پاک نژاد، ج ۱۵، ص- ۲۶۹

۶-۱-۲. حد محاسن و شارب:

ادله موجود، حد مشخصی را به طور قطعی، برای محاسن و شارب معلوم نکرده اند. اما از محتوای بعض روایات، می توان حداقل و حداکثری را برای محاسن و شارب استنباط کرد. از آن جمله از امام صادق (علیه السلام) نقل شده: تَقْبِضُ بِيَدِكَ عَلَى لِحْيَتِكَ وَ تَجَزُّ مَا فَضَّلَ. ۴ دست را روی محاسن بگذار و آن را قبضه کن (مشت کن)، پس آنچه را از قبضه بیرون باشد کوتاه نما. بر اساس حدیث یاد شده بلند کردن ریش بیش از اندازه، شایسته نمی باشد. آنچنان که یهود دین این عمل را انجام می دادند. در همین رابطه رسول الله (صلی الله علیه و آله) می فرماید: أَحْفُوا الشَّوَارِبَ، وَأَعْفُوا اللَّحْيَ، وَلَا تَشَدُّبْهُوا بِالْيَهُودِ. سبیل ها را کوتاه کنید و محاسن را بلند بگذارید، اما خود را شبیه یهود نسازید. ۱ عالم شیعی، محدث کاشانی حدیث فوق را با اندکی اختلاف در عبارت، این

چنین نقل کرده است: (قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) «حُفُوا الشَّوَارِبَ وَاعْفُوا عَنِ اللَّحْيِ وَلَا تَتَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ»). سپس توضیح می‌دهد که کلمه احفاء، مبالغه را می‌رساند. پس ((حُفُوا الشَّوَارِبَ)) به معنی حدا کثر کوتاه کردن شارب است. در مقابل، کلمه اِعفاء کوتاه کردن بدون مبالغه معنی می‌دهد. آن هم در جایی که محاسن بیش از اندازه بلند شده باشد. شاهد بر این ادعا هم جمله ((وَلَا تَتَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ)) است. یعنی محاسن خود را آن مقدار بلند نگذارید که شبیه یهودیان کردید. ۲. حاصل آنکه از حدیث فوق می‌توان نتیجه گرفت که در مقدار کوتاه کردن شارب، نوعی معنی مبالغه است که بدین ترتیب حتی می‌شود آن را از بن چید. اما در بلند گذاردن محاسن، نباید، به مقداری شود که تشبه به یهودیان پیدا کنیم. در متون اسلامی روایات دیگری، راجع به حد کوتاه کردن شارب وجود دارد که به دو روایت اشاره می‌شود: الف. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَانَ أَنَّهُ رَأَى أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَام) أَخْفَى شَارِبَهُ حَقُّ الْأَصْفَقَةِ بِالْعَسِيبِ ۳. از عبدالله بن عثمان نقل شده که حضرت امام صادق (علیه السلام) را دید در حالی که حضرت، شارب خود را آن مقدار کوتاه نمود که به محل رویش مو رسیده بود. ۱. میزان الحکمه، ج ۱۱، ص ۵۳۰۴. ۲. کتاب الوافی، محمد محسن فیض کاشانی، ج ۶، ص ۶۵۷ و ۶۵۸. ۳. فروغ کافی ج ۶ ص ۴۸۷ ب. از امام صادق (علیه السلام) نقل شده: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) إِنَّ مِنَ السَّنَةِ أَنْ تَأْخُذَ مِنَ الشَّارِبِ حَتَّى يَبْلُغَ الْأَطَارِ ۱. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: کوتاه کردن شارب تا جایی که خط لب آشکار گردد، سنت است. از دو حدیث مذکور می‌توان حدا کثر بلندی شارب را خط لب بالا دانست، به گونه‌ای که لب پیدا باشد.

. فتاوا

۱. بفرمایید آیا تراشیدن ریش با ماشین برقی، از نظر شرع مقدس اسلام، حرام است یا نه؟
 پاسخ: ریش تراشیدن خواه با تیغ باشد یا با ماشین، حرام است علی‌الاحوط. ۲. اولاً... خواهشمند است نظر مبارک خود را درباره تراشیدن صورت مرد با تیغ اعلام نمایید. ثانیاً: آیا مرد جوانی که حدود ۱۸، ۱۹ سال سن دارد، اجازه دارد که فقط به منظور رویدن مو در صورتش (ریش و سیل) و بهتر رویدن آن، صورتش را دو یا سه بار با تیغ بتراشد یا خیر؟ در مورد تراشیدن سیل چه می‌فرمایید؟ پاسخ: بنابر احتیاط واجب نباید ریش را بتراشند، ولی تا ریش بیرون نیامده، تیغ به صورت کشیدن مانع ندارد و تراشیدن سیل اشکال ندارد. ۳. کوتاه کردن ریش با ماشینهای معمولی دستی تا حدود یک میلی‌متر چگونه است؟ پاسخ: بنابر احتیاط باید طوری باشد که صدق (ریش کند). ۴. گذاشتن سیل نسبتاً کوتاه و به نحوی که نوکهای شارب و آبخور دقیقاً زده شده باشد؟ پاسخ: مانع ندارد. ۱. سنن النبی (صلی الله علیه و آله)، ص ۹۲. ۵. کسانی هستند ریش را تمام نمی‌گذارند. به قول غریبه‌ها پرفسوری است. آیا مقدار تراشیده شده فعل حرام است یا خیر و آیا مقدار باقیمانده صدق بر تمام ریش را دارد یا نه؟ پاسخ: تراشیدن بعضی ریش حکم تراشیدن تمام آن را دارد. ۶. بعضی می‌گویند اگر سیل روی لب بالا بیفتد حرام است و بعضی می‌گویند حرام نیست. مستدعی است حکم الهی را بفرمایند؟ پاسخ: حرام نیست ولی کراهت دارد. ۷. آیا تراشیدن ریش حرام است؟ کسی که در اثر اضطراب ریشش را بتراشد، مثلاً شغلش طوری است که اگر ریش خود را نتراشد باعث جمع شدن گرد و خاک در لابلائی موی صورتش می‌شود، تکلیفش چیست؟ آیا کار حرام انجام می‌دهد؟ پاسخ: ریش تراشی حرام است علی‌الاحوط و عذر مزبور مجوز ریش تراشی نیست. ۸. چون کارکنان اداره آتش نشانی در ارتباط با شغلی که دارند از جمله پوشیدن ماسکهای ضد گاز و همچنین سرایت آتش به صورتشان در هنگام اطفاء حریق، داشتن ریش بلند خالی از خطر نخواهد بود. به همین جهت در گذشته به آنان تیغ وسایل دیگر صورت تراشی می‌دادند که فعلاً متوقف شده با توجه به اینکه تراشیدن ریش با تیغ از نظر شرعی اشکال دارد حکم چیست؟ پاسخ: اگر ممکن است به مقداری که صدق ریش کند را باقی بگذارند و خود را از خطر حفظ کنند و اگر ممکن نیست، معذورند. ۹. آیا استعمال تیغ در تمام موارد باید ترک شود؟ پاسخ: استعمال تیغ ممنوع نیست، ولی ریش تراشیدن برای مرد حرام

است علی الاحوط. ۱. استفتاء آت از محضر حضرت امام خمینی (ره)، ج ۲، ص ۶ و ۷ و ۲۶ و ۳۰-۳۳. استفتاء از مقام معظم رهبری ۱. مراد از فک پایین که باقی گذاشتن موهای آن واجب است، چیست، آیا شامل گونه‌ها هم می‌شود؟ پاسخ: معیار این است که از نظر عرف، گذاشتن ریش صدق کند. ۲. ریش از نظر کوتاهی و بلندی باید چه مقدار باشد؟ پاسخ: حد معینی ندارد، بلکه معیار این است که عرفاً بر آن ریش صدق کند و بلند بودن آن بیشتر از قبضه دست کراهت دارد. ۳. بلند کردن سبیل و کوتاه کردن ریش چه حکمی دارد؟ پاسخ: این کار فی نفسه اشکال ندارد. ۴. بعضی از مردان موهای چانه خود را باقی گذاشته و باقیمانده را می‌تراشند، این کار چه حکمی دارد؟ پاسخ: تراشیدن مقداری از ریش حکم تراشیدن تمام آن را دارد. ۵. آیا تراشیدن ریش فسق محسوب می‌شود؟ پاسخ: تراشیدن ریش بنا بر احتیاط حرام است و احوط این است که احکام و آثار فسق بر آن مترتب می‌شود. ۶. تراشیدن سبیل چه حکمی دارد؟ و آیا می‌توان آن را خیلی بلند کرد؟ پاسخ: تراشیدن سبیل و باقی گذاشتن و بلند نمودن آن فی نفسه اشکال ندارد؛ بله، بلند نمودن آن به مقداری که هنگام خوردن و آشامیدن با غذا یا آب برخورد کند، مکروه است. ۷. تراشیدن ریش با تیغ یا ماشین ریش تراشی برای هنرمندی که کارش آن را اقتضاء می‌کند، چه حکمی دارد؟ پاسخ: اگر عنوان تراشیدن ریش بر آن صدق کند، بنا بر احتیاط حرام است، ولی اگر کار هنری او نیاز ضروری جامعه اسلامی محسوب شود، مبادرت به تراشیدن ریش به مقدار آن ضرورت، اشکال ندارد. ۸. در صورتی که گذاشتن ریش مستلزم اهانت باشد، تراشیدن آن چه حکمی دارد؟ پاسخ: گذاشتن ریش برای مسلمانی که به دینش اهمیت می‌دهد باعث سرشکستگی نیست و بنا بر احتیاط، تراشیدن آن جایز نیست، مگر در صورتی که گذاشتن ریش باعث ضرر یا حرج شود. ۹. آیا تراشیدن ریش در صورتی که گذاشتن آن مانع رسیدن به اهداف مشروع انسان شود جایز است؟ پاسخ: بر مکلفین واجب است حکم خداوند را امتثال کنند مگر در مواردی که حرج یا ضرر قابل ملاحظه‌ای وجود داشته باشد. ۱۰. آیا منظور از حرمت تراشیدن ریش آن است که موهای صورت بطور کامل روئیده باشند و سپس تراشیده شوند یا اینکه شامل موردی که مقداری از موهای صورت درآمده باشند هم می‌شود؟ پاسخ: بطور کلی تراشیدن آن مقدار از موی صورت که بر آن عنوان تراشیدن ریش صدق میکند، بنا بر احتیاط حرام است. ولی تراشیدن مقداری از آن که عنوان مزبور بر آن صدق نمی‌کند، اشکال ندارد. ۱۱. آیا اصلاح موی گونه‌ها، اعم از اینکه با نخ باشد یا با موچین، حرام است؟ پاسخ: اصلاح موی گونه‌ها، هر چند با تراشیدن، حرام نیست. ۱۱. رساله اجوبه الاستفتاء آت، حضرت آیت الله العظمی حاج سید علی خامنه‌ای، ص ۳۱۵-۳۱۷.

۲-۲. موی سر

اشاره

۱-۲-۲. بهداشت در سیره معصومین اسلام بیش از هر آیین دیگر، به نظافت و بهداشت اهمیت میدهد؟ تا آنجا که رعایت نظافت را از ایمان می‌شمارد. ۱ در احادیث آمده، روزی چشمان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به مردی افتاد که موهایش ژولیده و بی‌نظم بود. حضرت از این حالت مرد ناخشنود گشت و فرمود آیا این مرد چیزی نیافت تا با آن موهای خود را مرتب کند؟! ۲ در حدیث دیگر، بازم پیامبر (صلی الله علیه و آله) با دیدن مردی که به موهای خود نرسیده بود و آنها را نامرتب نگه می‌داشت، تذکر داد که استفاده از نعمت‌های خدا و آشکار ساختن نعمت (به شکل مطلوب)، جزء دین است. ۳ همچنین روایت شده است که ایشان بسیار موی خود را شانه زده، با آب، صاف میکرد. ۴ از امام صادق علیه السلام نیز روایت شده که در تفسیر آیه شریفه ((خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ)). (اعراف: ۳۱) زینت خود را به هنگام رفتن به مسجد، با خود بردارید، فرمود: الْمَشْطُ فَإِنَّ الْمَشْطَ يَجْلِبُ الرَّزْقَ وَيُحَسِّنُ الشَّعْرَ وَيُنَجِّزُ الْحَاجَةَ وَيَبْرِيْدُ فِي مَاءِ الصُّلْبِ وَيَقْطَعُ الْبُلْغَمَ وَكَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص يُسْرِحُ تَحْتَ لِحْيَتِهِ

أَرْبَعِينَ مَرَّةً وَ مِنْ فَوْقَهَا سَبْعَ مَرَّاتٍ وَ يَقُولُ إِنَّهُ يَزِيدُ فِي الذَّهْنِ وَ يَقَطُّعُ الْبَلْغَمَ (۵) ۱. بحار الانوار، ج ۵۹، ص ۲۹۱. ۲. میزان الحکمه، ج ۱۳، ص ۶۳۴. ۳. همان. ۴. سنن النبی، ص ۹۱. ۵. همان. مراد شانه است: شانه زدن جلب روزی میکند و موی را نیکو می سازد و حاجت را روا می دارد و بر قوت جنسی می افزاید و بلغم را برطرف میکند. رسول الله (صلی الله علیه و آله) محاسن خود را از طرف پایین چهل بار شانه می زد و از بالا هفت بار و می فرمود: شانه زدن هوش انسان را زیاد می کند و بلغم را از بین می برد. آنچنان که از احادیث استنباط می شود چند چیز در خصوص موی سر، تاکید شده است. اول: شانه زدن: شانه زدن یا برس زدن مو، برای رشد و تنظیم آنها، بویژه حالت دادن آنها لازم است. خصوصاً آنکه جنس شانه از مواد طبیعی مثل چوب باشد. اگر شانه کردن در هوای آزاد صورت گیرد، بهتر است. استعمال شانه دیگران، سبب انتقال عفونت ها و میکروب ها میگردد. ۱ دوم: شستشو امام صادق (علیه السلام) می فرماید: غَسَلُ الرَّأْسِ بِالْخَطْمِي فِي كُلِّ جَمْعٍ أَمَانٌ مِنَ الْبَرَصِ وَالْجُنُونِ. ۲ سر را در هر جمعه با گل خطمی شستن، امان از پیسی و جنون است. کارشناسان علم پزشکی نیز بر امر شستن به موقع موی سر تأکید بسیار دارند. ۳ سوم: استفاده از مواد تقویت کننده و خوشبو کننده: در احادیث، برای حفظ بهتر و سلامتی مو، استفاده از برخی گیاهان و مانند آن، سفارش شده است. نقل شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، حسین بن علیعلیه السلام و امام باقرعلیه السلام با رنگ مخصوصی بنام ((کتَم)) خضاب می کردند. امام سجاد(علیه السلام) نیز، با حنا خضاب میکرد. ۱۴. اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، ج ۱۵ ص ۲۱۹ و، ۲۲۰. ۲. فروع کافی، ج ۶، ص ۵۰۴. ۳. اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، ج ۱۵، ص ۲۱۹. ۴. سنن النبی (ص)، ص ۹۳. همچنین روایت شده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از انواع روغن استفاده می نمود و قبل از محاسن، سر خود را روغن میمالید. از عطریات نیز زیاد استفاده می کرد؟ به طوری که در محاسن و سر مبارکش اثر آن پیدا بود. ۱ از امام صادقعلیه السلام سوال شد، خضاب کردن محاسن و موی سر، چه حکمی دارد؟ حضرت پاسخ داد که سنت است. ۲ البته چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه (علیه السلام) از مواد طبیعی برای خضاب استفاده می کردند، لذا این مواد خاصیت تقویتی و بهداشتی داشتند. ضمن آنکه مانعی برای وضو یا غسل نبودند. ۲-۲-۲. اندازه موی سر درلاره کوتاه کردن یا نکردن موی سر، اخبار و مطالب گوناگون و گاه به ظاهر متضادی رسیده است. برخی از اخبار دلالت دارد بر اینکه مو از بن تراشیده شود. امام صادق (علیه السلام) تراشیدن موی سر را با تیغ از اخلاق پیامبران می داند. ۳ در مقابل، روایات دیگر، دلالت بر نگهداری موی سر میکند. از جمله پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: الشَّعْرُ الْحَسَنُ مِنْ كِسْوَةِ اللَّهِ فَأَكْرَمُوهُ. ۴ موی زیبا پوششی خدایی است، پس آن را ارج نهدید. در جمع بندی میان دو گونه روایات، می توان این طور نتیجه گرفت که داشتن مو، زینت است و نعمتی از ناحیه خداوند که فوایدی در بر دارد. پس می توان از این نعمت بهره جست، اما به شرط آنکه در حفظ و نگهداری آن، هم از ۱- همان، ص ۱۰۰ و ۱۰۱. ۲. همان، ص ۱۰۴. ۳. همان، ص ۹۶. میزان الحکمه ج ۲، ص ۷۷۶. جهت بهداشتی، هم از جهت متانت اسلامی، رعایت دستورات دین را بنماید. از این رو، پیامبر (صلی الله علیه و آله) میفرماید: مَنْ اتَّخَذَ شَعْرًا فَلْيُحْسِنْ وَلَا يَتَّهْ أَوْلِيَجَزَةٌ. ۱ هر کس مو بگذارد، باید خوب به آن برسد و گرنه کوتا هش کند. از جمله رسیدگی صحیح به مو، آنکه همواره در تمیزنگه داشتن آن اهتمام ورزیم. درباره بلندی موی سر از امام صادق(علیه السلام) پرسیده شد، آیا رسول الله (صلی الله علیه و آله) هیچ گاه موی خود را بقدری بلند می کرد که مجبور باشد فرق باز کند. امام (علیه السلام) اظهار می دارد که پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله) فقط یک بار تفریق (فرق باز کردن موی سر) کرد. سپس در توضیح می فرمایند: "در سال ششم هجرت، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از مدینه عازم بیت الله الحرام شد، و احرام حج بست و قربانی هم با خود همراه برد. پس از آنکه کفار قریش مانع ورود آن حضرت به مکه شدند، بر طبق آیه شریفه ((لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ...)) رسول خدا(صلی الله علیه و آله) دانست که در آینده نزدیکی به سلامت وارد مکه معظمه خواهد شد، لذا موی سرش را تقصیر نکرد و از زمانی که احرام بسته بود تا سال بعد همچنان موی سرش باقی بود که به ناچار نیازمند تفریق کردید. ولی پس از انجام عمل حج و تراشیدن موی سر، آن حضرت دیگر موی سرش را بلند نکرد، و قبل از آن سال نیز، موی سرش آنقدر بلند نمی

شد که احتیاج به ((تفریق)) داشته باشد. ۳-۲-۲. تقلید کورکو رانه ممنوع: دین اسلام، دینی است کامل با فرهنگی غنی که در صورت اجرا صحیح قوانین آن، سعادت انسان تضمین خواهد شد. ۱. همان. ۲. سنن النبی (ص)، ص ۱۰۳ و ۱۰۴ از این رو، تعالیم دین اسلام اجازه هر گونه تبعیت کورکورانه از فرهنگ بیگانه را منع کرده است. تنها در صورتی استفاده از اعمال بیگانگان مجاز شمرده می شود که در قلمرو کسب علم و تجربه آموزی، منفعتی به جامعه اسلامی برسد. به تعبیر دیگر، مسلمانان مجازند، علوم و دانش های غیر مسلمانان را فرا گرفته و در حوزه اسلام، به نحو صحیح و در موارد مقتضی از آن بهره ببرند. ۱ از جمله تقلیدهای کورکورانه ای که امروزه در جوامع اسلامی مشاهده می شود، استفاده از مدها و مدل های غربی در انواع مختلف است. اینگونه تقلیدهای بی هدف، نه تنها منفعتی عقلانی ندارد بلکه مستلزم صرف وقت و هزینه فراوان برای تقلید کننده می شود. این در حالی است که اسلام، ضمن تأکید بر رعایت نظافت و آراستگی ظاهری، ساده زیستی و پرهیز از تجمل گرایی را از پیروان خود خواسته است. قرآن در مذمت تبعیت کورکورانه از کفار، می فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يُؤدُّوْكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ . بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ . (آل عمران : ۱۴۹ و ۱۵۰) ای کسانی که ایمان آورده اید، اگر از کسانی که کافر شده اند اطاعت کنید، شما را به گذشته هایتان بازمی گردانند: و سرانجام زیانکار خواهید شد. (آنها تکیه گاه شما نیستند) بلکه ولی و سرپرست شما، خداست، و او بهترین یا وران است. از جمله بارزترین نوع تبعیت از کفار و غیر مسلمانان، همسان سازی ظاهری و به شکل آنان در آمدن است. قرآن کریم در این آیه، هشدار می دهد که پیروی و تقلید و مرعوب شدن در مقابل افکار و عقاید و عادات بیگانگان، ۱. بحار الانوار، ج ۱، ص ۱۷۷. سرانجامی زیان بخش خواهد داشت. پس شایسته است، فرد مؤمن همچون باطن، در ظاهر نیز خدا را در نظر گرفته، از کسانی که اخلاق الهی دارند، تبعیت کند. امام صادق علیه السلام می فرماید: أَوْحَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَى نَبِيِّ مِنْ أَنْبِيَائِهِ . قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ لَأَـلَّـيْلَبْسُوا لِيَأْسَ أَعْيَادِيَوْمَ لَمَا يَطْعَمُوا مَطَاعِمَ أَعْيَادِيَوْمَ وَلَا يَسْتَلْبِكُوا مَسَالِكَ أَعْيَادِيَوْمَ فَيَكُونُوا أَعْيَادِيَوْمَ كَمَا هُمْ أَعْيَادِيَوْمَ . ۱ خداوند به یکی از پیامبرانش وحی کرد که به مومنین بگو لباس دشمنان مرا نپوشید و غذای دشمنان مرا نخورید و به شیوه دشمنان من رفتار نکنید که شما نیز همانند آنان، جزء دشمنان من خواهید شد. با عنایت به این حدیث، فرد مؤمن و اهل تدین باید توجه داشته باشد که شبیه دشمنان خدا زندگی نکند؟ چرا که در این صورت جزء دشمنان خدا شده از رحمت الهی دور می ماند. آری متقیان چهره های نورانی و شبیه اولیاء خدا دارند. و از همگون سازی با کفار می پرهیزند. امیر سخن علی (علیه السلام) در ترسیم چهره متقیان می فرماید: ... تَرَى لَهُ قُوَّةً فِي دِينٍ وَ حَزْمًا فِي لِينٍ وَ إِيمَانًا فِي يَقِينٍ وَ حِرْصًا فِي عِلْمٍ وَ عِلْمًا فِي حِلْمٍ وَ قَصِيدًا فِي غَنَى وَ حُشوعًا فِي عِبَادَةٍ وَ تَجَمُّلاً فِي فَاقِهِ وَ صَبْرًا فِي شِدَّةٍ وَ طَلَبًا فِي حَلَالٍ وَ نَشَاطًا فِي هُدًى ۲ ... از نشانه های متقیان آن است که (می بینی او را در دینداری نیرومند، نرمخو و دور اندیش است، دارای ایمانی پر از یقین، حریص در کسب دانش، با ۱. من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۷۸. ۲. نهج البلاغه، خطبه، ۱۹۳، ص ۴۰۴ داشتن علم بردبار، در توانگری میا نه رو، در عبادت فروتن، در تهیدستی آراسته، در سختی ها بردبار، در جست و جوی کسب حلال و در راه هدایت شادمان است.

؟ استفتاء از مقام معظم رهبری

تقلید از مدهای غربی در کوتاه کردن مو چه حکمی دارد؟ پاسخ: معیارهای حرمت در این موارد، تشبیه شدن به دشمنان اسلام، و ترویج فرهنگ آنهاست و این موضوع با توجه به کشورها و زمانها و اشخاص مختلف، فرق می کند و این امر مختص به غرب هم نمی باشد.

۳-۲. آرایش صورت و ابرو:

اسلام، نظافت و آراستگی را نشانه ایمان مرد می داند، اما افراط در این امر را نمی پذیرد. از دیدگاه اسلام، رسیدگی بیش از حد

به امر آرایش صورت، به گونه ای که از عرف متشرعه جامع، خارج شود، مورد نکوهش است. از جمله آرایشهای ممنوعه در اسلام، آرایشی است که مرد را به زن شبیه سازد. این ممنوعیت هم در چهره است هم در لباس. کما اینکه زنان نیز از تشبه به مردان نهی شده اند. در نگاه اسلام، هر کدام از مرد و زن، دارای سرشت، طبیعت و خلقت مخصوص به خود هستند. بنابراین شبیه سازی هر کدام از آن دو به دیگری، مغایر با فطرت و مخالف با شریعت است. از آن جمله گرفتن زیر ابرو و استفاده از لوازم آرایش مخصوص زنان، امری است که در عرف جامعه اسلامی، برای مردان متداول نبوده، ناپسند شمرده می شود. تا جایی که امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) شخصی را که با شکل و شمایل زنانه به مسجد آمده بود، بیرون راند و فرمود: سمعت رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) يَقُولُ لَعَنَ اللَّهُ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ. ۱ از پیامبر (صلی الله علیه و آله) شنیدم که فرمود: خداوند لعنت کند مردانی که خود را شبیه زنان می سازند و زنانی را که خود را شبیه مردان می سازند. در روایات اسلامی، یکی از مظاهر فساد در آخر الزمان، فراگیر شدن تشبیه مردان به زنان و برعکس، دانسته شده است. ۱۲. وسائل الشیعه، محمد بن حسن حر عاملی، ج ۱۷، ص ۲۸۵. ۲. مستدرک الوسائل، میرزا حسین نوری، ج ۱۴، ص ۲۶۱.

۲-۴. ناخن

در قسمت های پیشین به تفصیل راجع به اهمیت نظافت و پاکیزگی، توضیح داده شد. از جمله نکات مهم دیگر در این مبحث، کوتاه کردن ناخن برای مردان است. این موضوع در دو محور نظافت ناخن و طریقه کوتاه کردن ناخن، پی گیری می شود. از آنجایی که دین مبین اسلام بر بهداشت فردی، تأکید فراوان دارد، طبیعی است بر کوتاه کردن ناخن نیز سفارش فراوان کرده باشد. اهمیت این امر برای مردان دو چندان است؟ چرا که علی القاعده، مردان در طول روز از فعالیت بیشتری برخوردارند. به همین دلیل با ابزار و وسایل مختلفی سر کار دارند که بر اثر برخورد دست با اشیاء مختلف، آلودگی بیشتری متوجه انگشتان و ناخن های ایشان می شود. از این رو، پیامبر (صلی الله علیه و آله) سفارش می فرماید که مردان می بایست ناخن های خود را بگیرند، اما زنان مجازند قدری از آن را بگذارند. ۳۳. وسایل الشیعه، ج ۲، ص ۱۳۴. از دیدگاه سنت اسلامی، نظافت ناخن از چنان اهمیتی برخوردار است که در روایتی از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که مدتی وحی بر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) قطع شد. اصحاب علت آن را پرسیدند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: وَ كَيْفَ لَا يَخْتَبِسُ وَ أَنْتُمْ لَا تَقْلُمُونَ أَظْفَارَكُمْ وَ لَا تُنْفِقُونَ رَوَاجِبَكُمْ؟ ۱ چگونه وحی قطع نشود و حال آنکه شما ناخن ها را کوتاه نمی کنید و بوی بد دنتان را بر طرف نمی سازید؟ فاصله بین ناخن و پوست زیرینش محل مناسبی برای تجمع میکروب است. از این رو، باید همواره ناخن ها کوتاه بماند. امام صادق (علیه السلام) می فرماید: اِنْ اسْتَرَ وَ اخْفَى مَا يَسْلُطُ الشَّيْطَانُ مِنْ ابْنِ آدَمَ اِنْ صَارَ اَنْ يُسَيِّئَ تَحْتَ اَلْاَظْفَارِ ۲. پنهان ترین و مخفی ترین جایی که از آن، شیطان (= میکروب) بر فرزندان آدم، تسلط می یابد، لانه کردن زیر ناخنها است. با توجه به توضیحی که داده شد، بن ناخنها، می تواند محل مناسبی برای رشد میکروب باشد. از همین رو، اولیاء دین به آن توجه داشته، مؤمنین را به رعایت بهداشت و نظافت ناخن سفارش نموده اند. پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید: تَقْلِيمُ اَلْاَظْفَارِ يَمْنَعُ الدَّاءَ اَلْاَعْظَمَ وَ يَدْرِ الرِّزْقَ. ۳ کوتاه کردن ناخنها از درد بزرگ جلوگیری می کند و نیز روزی را زیاد میگرداند. ۱. همان، ص ۱۳۲. ۲. همان، ص ۳. میزان الحکمه، ج ۷، ص ۳۳۵۸. امام صادق علیه السلام نیز گرفتن ناخن را مانعی در مقابل امراضی همچون جذام، برص و کوری می داند. ۱ همچنین در احادیث وارد شده است که روزی فردی خدمت امام رضا علیه السلام رسیده از درد چشم شکایت کرد. حضرت به او دستور داد که ناخن هایش را کوتاه نگه دارد. مرد چنین کرد و پس از مدتی بهبودی یافت. ۲ در حدیث دیگر از امام باقر علیه السلام می خوانیم: اِنَّمَا قَصَّ الْأَظْفَارُ لِأَنَّهَا مَقِيلُ الشَّيْطَانِ، وَ مِنْهُ يَكُونُ النِّسْيَانُ. ۳ ناخنها را به این دلیل باید گرفت که لانه شیطانند و منشأ فراموشی. ناگفته نماند که کوتاه کردن ناخن تنها مختص دست نیست؛ بلکه پاها را هم شامل می شود. خصوصاً آنکه، پاها معمولاً در طول روز با جوراب

و کفش، پوشیده شده است. این امر باعث تعریق پاها و در نتیجه، ایجاد میکروب میکند که با کوتاه کردن ناخن و شستشو رفع می گردد. بنابراین مناسب است، حداقل هفته ای یک مرتبه، ناخنها کوتاه گردد. اگر کسی از رشد ناخن کمتری برخوردار است، بهتر می باشد، بعد از یک هفته سر آنها را بساید. چنان که امام صادق (علیه السلام) به همین نکته اشاره کرده اند. ۴ البته در برخی دیگر از روایات، فاصله هر بار ناخن گرفتن را سه روز ذکر کرده اند. ۱۵. کتاب الخصال، محمد سن علی بن بابویه (صدوق)، تصحیح و تعلیق علی ۲. الحدائق الناضرة، یوسف بحرانی، تحقیق و تعلیق محمد تقی ایروانی، ج ۵، ص ۵۷۱. ۳. میزان الحکمه، ج ۷، ص ۳۳۵۸. ۴. ر. ک: فروع کافی، ج ۶، ص ۴۹۰ و ۴۹۱. ۵. ر. ی. عیون اخبار الرضا (علیه السلام)، محمد بن علی بابویه (صدوق)، تصحیح و تعلیق حسین اعلمی، ج ۲، ص ۲۵۲. در مجموع، می توان نتیجه گرفت که گرفتن ناخن منحصر به زمان خاصی نیست، بلکه هر وقت بلند شد، باید آنها را کوتاه کرد. چنانچه از امام صادق (علیه السلام) روایت است: قَصِيهَا إِذَا طَالَتْ ۱۰ (ناخنها) را هر زمان بلند شد کوتاه کنید. همچنین حضرت در پاسخ به این سوال که آیا فقط در روز جمعه باید ناخن گرفت، می فرماید: سُبْحَانَ اللَّهِ اخُذَهَا إِنْ شِئْتَ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَإِنْ شِئْتَ فِي سَائِرِ الْأَيَّامِ ۲. منزه است پروردگار! ناخنها را اگر خواستید روز جمعه کوتاه کنید و اگر خواستید در ایام دیگر. البته ناگفته نماند که در روایات گرفتن ناخن در روز جمعه تأکید شده است؛ اما مسلم است که این تأکید، جنبه استحباب دارد. شهید ثانی در رساله اعمال روز جمعه، آورده است که رسول الله (صلی الله علیه و آله) روزهای جمعه پیش از آنکه برای نیاز از خانه خارج شود، ناخنهای خود را می گرفت. ۳. در پایان این بحث، سه نکته دیگر قابل ذکر است. اول آنکه بهتر است گرفتن ناخن از انگشت کوچک دست چپ شروع و به انگشت کوچک دست راست ختم شود. چنانچه در روایات نیز به این امر تصریح شده است. ۱۴. من لا يحضره الفقيه، ج ۳، ص ۲۸۸. همان. ۳. به نقل از سنن النبی (ص)، ص ۱۰۷. ۴. وسائل الشیعه ج ۲، ص ۱۳۵. دوم آنکه از گرفتن ناخن با دندان، پرهیز شود. چرا که این عمل علاوه بر پیامدهای غیر بهداشتی، در روایات از علامتهای وسواس خوانده شده است. ۱ سوم آنکه شایسته است، بعد از هر بار ناخن گرفتن، دست ها را بشویند و ناخن های چیده شده را دفن کنند. ۲ حاصل آنکه کوتاه کردن و تمیز نگهداشتن ناخن از اخلاق اسلامی و سنت دینی است. این کار علاوه بر حفظ بهداشت فردی، در احکام دین نیز تاثیر گذار است. ۱. همان، ص ۱۳۴. ۲. برای مطالعه بیشتر ر. ک: پاکی و ناپاکی در اسلام، محمد وحیدی، ص ۳۳.

۵-۲. خالکوبی، عطر، روغن زدن، سر مه

اشاره

آخرین بخش از احکام آراستگی (بحث اصلاح و آرایش برادران)، مربوط به مسائلی نظیر خالکوبی، سر مه کشیدن و نیز استفاده از وسایل خوشبو کننده مانند روغن، عطر و ادکلن است. ۱-۵-۲. خالکوبی: عمل خالکوبی از جمله اعمالی است که از دیر باز در جامعه اسلامی مطرح بوده است. آنطور که در استفتائات مربوط به همین بخش خواهد آمد، عمل خالکوبی حرام نیست. خالکوبی عملی است که به واسطه آن برخی از اعضاء بدن (پوست) را با سوزن سوراخ، سپس در حفره های ایجاد شده مواد رنگی می ریزند. ۳ پیش تر این عمل توسط زنان و برای زینت صورت می گرفت، اما امروزه مردان نیز خالکوبی می کنند. با توجه به این نکته، باید اذعان کرد که اگر چه عمل خالکوبی فی نفسه حرام نمی باشد، اما اگر باعث اذیت و آزار یا ضرر ۳. لسان العرب، ج ۱۲، ص ۶۳۸. و زیان بدنی گردد، شایسته است از این عمل پرهیز شود. چنان که بسیاری از متخصصین، عمل خالکوبی را به دلیل آلودگی سوزن یا مواد رنگی، ناقل امراضی همچون عفونتهای چرکی، عفونتهای ویروسی، بروز آلرژی، ایجاد زخم و سرطان پوست می دانند. علاوه بر آنکه گاه فرد از شکل خالکوبی خود خسته شده و چون به سادگی نمی تواند آن را بر طرف نماید،

دچار عوارض روحی نیز می‌گردد. ۱-۲-۵. عطر: از جمله مواردی که جز سنت اسلامی شمرده می‌شود، استفاده از عطر یا مواد خوشبو کننده است. امام رضا (علیه السلام) می‌فرماید: لَا يَتَّبِعِي لِلرَّجُلِ أَنْ يَدْعَ الطِّيبَ فِي كُلِّ يَوْمٍ ۲۰. برای مرد سزاوار نیست که در هیچ روزی استعمال بوی خوش را ترک کند. و نیز می‌فرمایند: الطِّيبُ مِنْ اخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ، ۳ استعمال بوی خوش از اخلاق پیا میران است. از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، بیش از آن مقداری که برای خو را ک خرج می‌کرد، برای خرید عطر پول می‌داد. ۴ همچنین از جمله اخلاقیات پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن بود که اگر عطری به ایشان تعارف می‌شد، خود را به آن معطر می‌ساخت و می‌فرمود: ۱. مقاله آنچه همگان باید درباره تنو یا خالکوبی بدانند، امیردیوانی، نشریه حمایت، ۱۷/ ۱۰ / ۸۲. ۲. وسائل الشیعه ج ۲، ص ۱۴۲. ۳. همان ۴. سنن النبی (ص)، ص ۹۷. هُوَ طَيِّبٌ رِيحُهُ خَفِيفٌ مَحْمَلُهُ ۱. بویش پاکیزه و حمل کردنش آسان است. و چنانچه از معطر ساختن خود به آن، عذری داشت، تنها به نهادن سر انگشت خویش بر آن اکتفا می‌نمود. ۲. خوشبو ساختن بدن و لباس برای مرد آن که در جامعه رفت و آمد و فعالیت بیشتری دارند و طبیعتاً بد نشان تعرق بیشتری دارد، امری ضروری است. آری استعمال عطر در نگاه اسلام تا جایی مورد تأکید است که پیامبرش (صلی الله علیه و آله) چون روز جمعه می‌شد و عطر نمی‌یافت، لباسی را که قبلاً معطر بود، با آب، مرطوب می‌کرد. سپس به دست و سر و صورت خود می‌مالید تا بدنش معطر شود. ۳. در اینکه معصومین (علیه السلام) چه نوع عطری را بیشتر به کار می‌بردند، از روایات به دست می‌آید که انواع مختلف عطرها ی طبیعی را مصرف می‌کرده‌اند. مطلب دیگر اینکه خوشبو کردن، علاوه بر بدن و لباس، شامل دهان، سر، محاسن و شارب هم می‌شود. این مطلب را روایات تأیید می‌کنند. پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: أَوْفَاهُكُمْ طَرِيقُ مَنْ طُرِقَ رَبُّكُمْ فَاحْبُثْهَا إِلَى اللَّهِ أَطْيَبُهَا رِيحًا فَطَيَّبُوهَا بِمَا قَدَرْتُمْ عَلَيْهِ. ۱. سنن النبی (ص)، ص ۹۷. ۲. همان ۳. همان، ص ۹۸. ۴. بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۱۳۱ دهانتان راهی از راههای (رسیدن به) خداوند است، بهترین آنها خوش بو ترین آنها است. پس دهانتان را به اندازه توانتان خوش بو نمایید. از جمله کارهایی که موجب خوشبو شدن دهان است، مسواک زدن و استفاده از جویدنی های معطر است. چنانکه حضرت امام موسی کاظم (علیه السلام) همواره با گلاب مسواک میکرد. ۱. در سیره رسول الله (صلی الله علیه و آله) وارد شده، به گونه ای از عطریات بهره می‌برد که همواره اثر آن در محاسن و سر مبارکش، نمایان بود. استفاده از عطر در روز جمعه تأکید بیشتری شده است، اگر چه در ایام دیگر هم نیکو است. ۲. در همین رابطه امام کاظم (علیه السلام) می‌فرماید: لَا يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ أَنْ يَدْعَ الطِّيبَ فِي كُلِّ يَوْمٍ، فَإِنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ فَيَوْمٌ وَيَوْمٌ لَمْ يَقْدِرْ عَلَيْهِ فَيَوْمٌ وَلَا يَدْعُ ۳. شایسته است که مرد هر روز از بوی خوش استفاده کند؛ اگر هر روز نتوانست، یک روز در میان عطر زند و چنانچه این هم مقدورش نبود، جمعه‌ها را ترک نکند. ۴-۳-۵-۲. روغن زدن: روغن مالی کردن بدن و موی سر از آن دسته اعمالی است که به آن سفارش شده است. البته باید در نظر داشت که روغن‌ها خاصیت های متفاوت دارند. از این رو، هر نوع روغن با خاصیت های ختصاص، را نمی‌توان برای همه مفید دانست. ۱. همان، ج ۷۷، ص ۳۴۶. ۲. سنن النبی (ص)، ص ۱۰۸. ۳. میزان الحکمه، ج ۷، ص ۳۳۳. ۴. برای نمونه: اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، ج ۱۳، ص ۶۶-۸۳. چرا که شاید برخی افراد به علل طبیعی مثل چرب بودن بیش از حد بدن یا حساسیت به برخی روغن‌ها، نتوانند از هر نوع روغنی استفاده نمایند. در این باب می‌بایست به کتب تخصصی مراجعه کرد. روغن مالی از دیر باز میان بسیاری از ملل متداول بوده و جنبه بهداشتی و زیبایی داشته است. این عمل گاه جنبه پزشکی پیدا می‌کرده، به عنوان مرهم های پوستی نیز استعمال می‌شده است. به گفته امیر المومنین علی (علیه السلام)، روغن مالیدن بشره را نرم و دماغ را (بنیه) زیاد می‌نماید. همچنین مجاری آب در بدن را فراخ، پوست را از خشکی و بدحالتی رهاییده و صورت را نیز درخشان می‌کند. ۱. از جمله روغنهای مفید؛ روغن بنفشه، روغن بان (فستق هندی)، روغن زنبق، روغن زیتون و روغن گل خیری است. ۲. نکته دیگر آنکه، بهتر است عمل روغن مالی در شب انجام شود. تا هم مانع وضو نباشد (چون تا نماز صبح چند ساعت فاصله است) و هم گرد و خاک نخورد و هم جذب بدن شود. چنانکه بسیاری از احادیث هم به همین نکته اشاره دارند. ۳. تذکر: متأسفانه آنچه

امروزه در جامعه اسلامی به عنوان عمل روغن مالی فراگیر شده و بیشتر در بین نسل جوان مشاهده می شود، استعمال ماده ای شیمیایی به نام ژل است که تنها به موی سر زده و با حالت دادن موی خود، به میان جامعه می آیند. ۱. فروع کافی، ج ۶، ص ۵۱۹. ۲. اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، ج ۱۳، ص ۷۲. ۳. فروع کافی، ج ۶، ص ۵۱۹ وسایل الشیعه، ج ۱، ص ۴۵۱. آن طور که مشاهده می شود این کار با آنچه به عنوان روغن مالی (تدهین) در اسلام به آن سفارش شده تفاوت بسیار دارد. ضمن اینکه ژل مالی به سر با آرایش های غیر معمول موی سر که از طرف برخی دیده می شود، بی شباهت به عمل کفار نیست که در این صورت مسلماً امری غیر جایز خواهد بود. آنچه اسلام در عمل نظافت و آراستگی شخصی نهاده است، حفظ سلامتی و جلب رضایت الهی است، نه تشبیه به کفار و فخر فروشی. پیا میر (صلی الله علیه و آله) می فرماید: مَنْ تَطَيَّبَ لِلَّهِ تَعَالَى جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ رِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمَشْكِ الْأَذْفَرِ، وَ مَنْ تَطَيَّبَ لِغَيْرِ اللَّهِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ رِيحُهُ أَتْنُنُ مِنَ الْحَيْفَةِ. ۱. هر که برای خدای تعالی، خود را خوشبو (و پاکیزه) کند، در روز قیامت بویش خوشتر از مشک تیز بوی است و هر که برای غیر خدا این عمل را انجام دهد، در روز قیامت بویش گندتر از مردار است. این نگاه و هدف، در عمل نظافت، در ادعیه معصومین (علیه السلام) نیز متبلور است. امام صادق (علیه السلام) آنگاه که به بدن خود روغن می مالید، این گونه دعا می خواند: اَللّهُمَّ اِنِّی اسْتَلْکَ الزَّیْنِ وَالزَّیْنَةَ وَالْمَحَبَّةَ وَاعُوذُ بِکَ مِنَ الشَّيْنِ وَالشَّيْئَانِ وَالْمَقْتِ ۲. خداوند از تو آرایش و خوبی، زینت و زیبایی، محبت و دوستی را می طلبم و به تو پناه می برم از زشتی و کینه توزی و نفرت. ۱. میزان الحکمه، ج ۷، ص ۳۳۴۱. ۲. وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۱۵۹. ۴-۵-۲. سرمه کشیدن به چشم هم مورد سفارش اولیاء دین بوده است. در روایت آمده است: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْتَحِلْ. ۱. هر کس به خداوند و روز قیامت ایمان دارد، (خوب است) سرمه (به چشمان خودش بکشد. در روایات از جمله خواصی که برای سرمه کشیدن بر چشمان ذکر شده است: تقویت رویش مو؛ نفوذ و وسعت در چشم؛ خشکاندن اشک (زاید)؛ پاکیزه کردن دهان از بوی بد؛ جلای بصر می باشد. ۲. در حالات رسول الله (صلی الله علیه و آله) آمده است که حضرت بیشتر در زمان خواب به چشمان سرمه می کشید. ۱. همان، ص ۹۹. ۲. همان، ص ۹۸ و ۹۹. ۳. سنن النبی، ص ۹۵.

فتاوی

?استفتاء از حضرت امام خمینی (ره) ۱. آیا ادکلن های خارجی (مردانه و زنانه) که انسان نمی داند در آن الکل هست یا نه؟ نجس هست؟ و انسان بواسطه استفاده از آن بدنش نجس می شود یا نه؟ پاسخ: محکوم به طهارت است. ۲. آیا الکل صنعتی که در انواع اودوکلن ها و عطرها و برخی رنگها و داروها و امثال آن به کار می رود پاک است یا خیر؟ پاسخ: الکل صنعتی پاک است مگر آن که یقین به نجاست آن پیدا شود. ۱. همان، ص ۹۹. ۲. همان، ص ۹۸ و ۹۹. ۳. سنن النبی، ص ۹۵. ۳. آیا شامپو که بعضی می گویند الکل داخل آن است، نجس است یا نه؟ پاسخ: محکوم به طهارت است مگر آنکه احراز کند که از قسم الکل نجس با آن مخلوط است. ۱. ? استفتاء از مقام معظم رهبری ۱. عمل خالکوبی که نزد بعضی از مردم متعارف است و به این طریق عکسهایی بر روی بدن کشیده می شود بطوری که ثابت باقی مانده و از بین نمی روند، چه حکمی دارد؟ آیا مانع از صحت وضو یا غسل می شود؟ پاسخ: خالکوبی حرام نیست و اثری که از آن در زیر پوست باقی می ماند، مانع از رسیدن آب نیست و وضو و غسل با آن صحیح است. ۲. امروزه از الکل که در واقع مسکر است برای ساخت بسیاری از داروها بخصوص داروهای نوشیدنی، عطرها بو یژه انواع ادکلن ها بی که از خارج، وارد می شود، استفاده می کنند. آیا به افراد آگاه یا جاهل به مسأله اجازه خرید و فروش و استفاده و بهره گیری های دیگر از آنها را می دهید؟ پاسخ: الکل ها بی که معلوم نیست در اصل از اقسام مایعات مست کننده باشند، محکوم به طهارت هستند، و خرید و فروش و استعمال مایعاتی که با آنها مخلوط شده اند، اشکال ندارد. ۳. آیا نماز در لباس معطر به عطرها امروزی که حاوی الکل است، صحیح است؟ پاسخ: اگر علم به نجاست آن عطرها نداشته باشد، نماز در لباس های

مذکور، اشکال ندارد. ۲. استفتاءات از محضر حضرت امام خمینی (قدس سره)، ج ۱، ص ۱۰۰ و ۱۰۱. رساله اجوبه الاستفتاءات، ص ۵۸ و ۸۹ و ۲۶۹

۳. احکام آراستگی ظاهری زنان

اشاره

نگاه شریعت اسلام به زن و مرد، نگاهی عدالت محور است. دستگاه عظیم خلقت، هدف از آفرینش انسان را تعامل و رشد معنوی و رسیدن به قرب الهی می‌داند. در دیدگاه اسلام، برای رسیدن به کمال معنوی و یافتن جایگاه قرب الهی، هیچی تفاوتی بین زنان و مردان نیست. از این رو، قرآن می‌فرماید: **إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ**. (حجرات: ۱۳) در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا پرهیزگارترین شماست. و در جایی دیگر می‌فرماید: **أَنْتِ لَأَاضِیْعُ عَمَلٍ مِّنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَى**. (آل عمران: ۱۹۵) همانا من عمل هیچ صاحب عملی از شما را، از مرد یا زن، تباه نمی‌کنم. حاصل آنکه، در دین اسلام، خطابات شرعی، مربوط به مجموعه انسانها می‌شود چه زن و چه مرد. مگر آنگاه که به لحاظ جنسیتی و خلقت طبیعی برخی خطابات احکام، مربوط به مرد و برخی دیگر مربوط به زن شود. ۱ پس در التزام به قوانین و احکام اسلامی، تفاوتی بین مرد و زن نیست. حتی برخی عقیده دارند که در یک نگاه کلی (نه مصداقی)، التزام زنان نسبت به دین، بیشتر از مردان است. گویا از آنجا که خداوند ویژگیهای مهر و محبت و رقت قلب بیشتری را در وجود زنان به ودیعت نهاده است، فطرتاً گرایش آنان به دین، بیشتر از مردان است. از نگاه جامعه‌شناسی هم تجربیات بشری به اثبات رسانده که چنانچه زنان در جامعه، عفت و پاکدامنی و اهتمام خود به دستورات دینی را حفظ کنند، مسیر حرکت جامعه از فساد و بی‌دینی فاصله گرفته، هرزگی برخی مردان بی‌ایمان، ۱. زن در آینه جلال و جمال، عبدالله جوادی آملی، ص ۹۱-۹۸. مغلوب حیا زنان پاکدامن خواهد شد. در چنین جامعه‌ای، علاقه و رغبت به حفظ آداب و شعائر اسلامی بیشتر به چشم می‌خورد. بعد از این مقدمه اکنون برخی از احکام مربوط به زنان را که در حفظ عفت عمومی جامعه تأثیر گذار است، بررسی می‌کنیم. از جمله احکام مورد نظر ما، آرایش زنان و مسایل بوط به آن است. قبل از هر چیز باید دانست که اسلام به زیبایی و آرایش ارج می‌نهد و آن را گرایشی خدایی می‌داند. انسان بر حسب فطرت الهی، به زیبایی علاقه دارد و در جریان زندگی خود، آن را پی می‌جوید. اسلام هم این غریزه را ستوده و مورد تأکید قرار می‌دهد. در همین رابطه قرآن کریم می‌فرماید: **قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ يَفْضَلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ**. (۱ عر اف: ۳۲) (ای پیا مبر) بگو: زیورهایی را که خدا برای بندگانش پدید آورده، و (نیز روزی های پاکیزه را چه کسی حرام گردانیده؟ بگو: این (نعمتها) در زندگی دنیا برای کسانی است که ایمان آورده اند و روز قیامت (نیز) خاص آنان می‌باشد. این گونه آیات (خودش را برای گروهی که می‌دانند به روشنی بیان می‌کنیم. امام صادق (علیه السلام) نیز می‌فرماید: **إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ وَ يَحِبُّ الْجَمَالَ**. ۱ خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد. شریعت اسلام، با در نظر گرفتن این فطرت طبیعی و نیز حالات روحی زن، آرایش و زینت کردن را برای او بیش از مردان، جایز دانسته است. این جواز هم در چهره و هم در لباس جاری است. ۱. وسایل الشیعه، ج ۵، ص ۵ لازم به ذکر است، اینکه می‌گوییم آرایش و زینت با فطرت طبیعی زن سازگارتر است، مرادمان جنس زن بطور مطلق است. اعم از دوشیزگان، زنان دارای همسر و بیوگان. الباه بحث زینت برای مردان نیز مطرح است. اما بسیاری از اموری که برای زنان مجاز دانسته شده، برای مردان جایز نیست، مانند پوشیدن لباس ابریشم و استفاده از طلاجات. از این رو مسئله زینت و آرایش برای زنان، دامنه وسیع تری نسبت به مردان دارد. حتی در مواردی این عمل برای زنان از قلمرو مباح خارج و به وادی مستحب موکد وارد می‌شود، مانند آرایش و زینت زن برای شوهر. ۱ و فقیهان بزرگوار فتوا داده اند

که این موضوع گاه به مرز وجوب می‌رسد. به طوری کلی برای بانوان، زینت و آرایش، اشکال ندارد، به شرط آنکه در مقابل نامحرم آن را بپوشاند. ۲ تأکید بیشتر آرایش و زینت برای زنان، از آنجا ناشی می‌شود که خداوند دو جنس مرد و زن را آفرید تا در سایه پیوند زناشویی، موجبات آرامش و مودت و رحمت را میانشان برقرار سازد. قرآن کریم می‌فرماید: وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ. (روم: ۲۱) و از نشانه‌های او اینکه از (نوع) خودتان همسرانی برای شما آفرید تا به آنها آرام‌گیرید، و میانشان دوستی و رحمت نهاد. آری، در این (نعمت) برای مردمی که می‌اندیشند قطعاً نشانه‌هایی است. ۰۱ ازدواج در اسلام، علی‌مشکینی، ترجمه احمد جنتی، ص ۱۵۰. ۰۲ احکام خانواده (رساله نمونه)، عبدالرحیم موگهی، ص ۳۰۳. با توجه به آیه فوق، هر کدام از مرد و زن در ایجاد چنین پیوندی، نقش خاصی را بر عهده دارند. این نقش آفرینی بر اساس فطرت و غریزه‌ای است که هر کدام از آن دو دارا هستند. بر اساس آنچه بیان شد، اسلام با اصل آرایش زن موافق است، با توجه به مصالح فرد و جامعه محدودیت‌هایی نیز برای آن قائل است که بر آن اشاره می‌شود.

۳-۱. آرایش زن در مقابل نامحرم

اسلام عزیز، برای رعایت عفت و پرهیز از شعله‌ور شدن آتش شهوت در دل مردان، که به انحراف از جاده عفت، منتهی خواهد شد، مقرر ساخته زنان غیر از آنچه که قهراً نمایان می‌شود و غیر از کسانی که محرم او شمرده می‌شوند، آرایش و زینت خود را از سایر مردان پنهان سازد. این حکم نهایت باریک بینی شریعت اسلام در زمینه حفظ ارزش و کرامت انسانی زن است، تا توسط هرزگانِ هوس‌ران، مورد سوء استفاده قرار نگیرد. ناگفته نماند، در میان کسانی که بر زن محرم هستند، تنها زن و شوهر، حق دارند با قصد لذت به یکدیگر بنگرند. دیگر محرمان فقط می‌توانند بدوت قصد شهوت به یکدیگر نگاه کنند. ۱-۱- رساله توضیح المسائل، مسئله ۲۴۳۷، ص ۳۶۴.

۳-۲. فریبکاری (تدلیس)

از دیگر موارد آرایش زن که حکم حرمت دارد، آرایشی است که برای فریبکاری و تدلیس، انجام گیرد. عالمان دینی علت حرمت این نوع آرایش را از آنجا می‌دانند که او باعث می‌شود در زنان آنچنان محاسن و زیبایی بوجود آید که واقعی نیست و نیز معایشان به گونه‌ای پوشانده شود که دیگران فریب بخورند. ۱ البته در کتب فقهی مصداق این نوع فریبکاری در دو جا ذکر شده است. اول زنی که قصد ازدواج دارد. دوم کنیزی که قصد فروش او را دارند. ۱۲. شرایع الاسلام، جعفر بن حسن (محقق) حلی. ج ۲، ص ۲۱۰. جواهر الکلام، محمد حسن نجفی، تحقیق و تعلیق علی‌آخوندی، ج ۲۲، ص ۱۱۳ المکاسب، مرتضی انصاری، ص ۲۱.

۳-۳. نقص و آزار جسمی

در فرهنگ اسلامی، هر گونه نقص وارد کردن به خود و دیگران، ممنوع است. از این رو، اگر زن به گونه‌ای آرایش کند که مستوجب تغییر خلقت، در نتیجه نقص جسمانی اش شود، حکم ضرر بر نفس پیدا کرده و از آن نهی شده است. بعنوان مثال زن دند نهایش را به گونه‌ای تراش دهد که پس از مدتی، از بین برود یا با اعضای بدنش به گونه‌ای عمل نماید که، ضرر ببیند. ۳ یا آنچه امروز به عنوان کاشت ابرو یا گونه‌ی عمل جراحی بینی و یا به کار بردن لنزهای چشمی، صورت می‌گیرد. در تمام این موارد اگر اثبات شود که انجام این اعمال مستوجب ضرر و زیان است، حکم نهی پیدا خواهد کرد. آرایش کردن زن نیز می‌باید توسط خودش یا زن دیگر یا شخص محرم صورت گیرد؟ چرا که عمل آرایش مستلزم نظر کردن و دست زدن به بدن می‌شود و این کار

برای نامحرم، حرام است. ۴ در جامعه اسلامی یکی از مصادیق مهم آرایش زنان، آرایش کارکنان خواهر می باشد که باید علاوه بر شرع مقدس، تابع قوانین باشد، مثلاً در مکانی که خواهران در معرض ارباب رجوع برادران هستند، نحوه آرایش آنان نباید مانع انجام وظایفشان گردد. یعنی به حداقل اکتفا نمایند تا هم به گناه دچار نشود و دیگران را هم در گناه نیندازند و هم وظایف خود را به نحو احسن به انجام رسانند. موارد جزئی تر را قانون معین می کند. ۳. جواهر الکلام، ج ۲۲، ص ۱۱۴. ۴. رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۴ و ۳۶۵.

۳-۴. ناخن

در خصوص ویژگیهای ناخن در قسمت مردان، توضیحاتی داده شد و بیان شد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود زنان می توانند، اندکی ناخن های خود را، نسبت به مردان، بلندتر نگه دارند تا زینتی برای آنان باشد. ۱ البته با در نظر گرفتن روایاتی که در خصوص نظافت ناخن ها و نیز روایاتی که مسلمانان را از تشبه به کفار منع می کند، زنان، باید در بلند گذاردن ناخن، حد معمول و متعارف را مراعات نمایند. ۳ مسئله دیگر، حکم استفاده از مواد رنگی مانند لاک یا ناخن های مصنوعی بر روی ناخن های طبیعی است که معمولاً برای زینت به کار می رود. در این خصوص باید گفت، نفس استفاده از این مواد همچون دیگر مواد آرایشی مانند رنگ مو، سرمه، کرمهای پوستی، روژ لب و غیره، برای زنان اشکالی ندارد، مگر به دلائلی که ذیلاً به آنها اشاره می شود. الف: نشان دادن اعضای آرایش شده با مواد آرایشی، به نامحرمان. توضیح آنکه هر موضعی از بدن زنان اگر با عملی زینت داده شود (مثل لاک زدن ناخن یا سرمه کشیدن بر چشم) مشمول حکم آیه ۳۱ سوره نور شده، نشان دادنش به نامحرم، در شرایطی مجاز نخواهد بود. ب: مانع از رسیدن آب وضو و غسل به بدن شود. هرگاه مواد آرایشی مانند لاک، دارای جرم باشد که در صورت استفاده، مانع از رسیدن آب به اعضاء بدن شود، باید هنگام وضو و غسل از آنها پرهیز شود. ۱. من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۲۸. ۲. نرم افرار پر سمان، دفتر نمایندگی ولی فقیه در دانشگاهها، واژه ناخن.

۳-۵. عطر و ادکلن

یکی دیگر از مسائلی که در خصوص آراستگی ظاهری زنان مطرح است، استفاده از عطر، ادکلن و خوشبو کننده های مختلف است. حکم اولی در این گونه موارد، همچون دیگر مواد آرایشی و زینتی، حلیت است؛ یعنی استفاده بانوان از عطر و ادکلن فی نفسه اشکالی ندارد. فقط نوع و چگونگی استفاده کردن از این مواد است که باید مورد توجه قرار گیرد. از آنجا که این گونه مواد نیز در ردیف ابزار آرایشی و زینتی به شمار می آیند، لذا در مقابل نامحرم نباید مورد استفاده قرار گیرند. چنان که پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: طِيبُ النِّسَاءِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ. عطر زنان رنگش آشکار و بویش پنهان است. و در حدیث دیگر فرمودند: أَيُّمَا امْرَأَةٍ اسْتَعْطَرَتْ فَمَرَّتْ عَلَى قَوْمٍ لِيَجِدُوا مِنْ رِيحِهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ. هر زنی که به خود عطر زند و از کنار عده ای (مردش بگذرد تا بویش به مشام آنها برسد، پس او (همانند) زناکار است. از حدیث اخیر به دست می آید که استعمال بوی خوش، به طور مطلق برای زنان حرام نیست، بلکه آنگاه این عمل دچار نهي خواهد شد که زنان در مقابل مردان نامحرم از این زینت استفاده نمایند. این دستور اسلامی برای ۱. میزان الحکمه، ج ۷، ص ۳۳۴. اجتناب از تحریک قوای شهوانی مردان و در نهایت پیش گیری از رواج فساد و فحشاء صادر شده است. در واقع اسلام خواسته است با این نوع دستورات از شیوع هرگونه عوامل تحریک کننده جنسی در جامعه اسلامی جلوگیری نماید ۱ تا با این عمل سعادت و سلامت جامعه حفظ شده، مسیر رستگاری اعضای آن تضمین گردد. کما اینکه در آیه ۳۱ سوره نور بعد از بیان دستوراتی چند راجع به لزوم حفظ زینت توسط زنان، علت را چنین ذکر می کند: ((لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ)). (این دستورات الهی را انجام دهید) تا رستگار شوید. ناگفته نماند آنچه بیان شد، مربوط به بیرون از خانه و محیط

اجتماع بود. اما آرایش، زینت کردن و استعمال بوی خوش در درون خانه و برای شوهر، از دستورات موکد اسلام است که می تواند موجبات فزونی عشق و علاقه مرد به همسرش را فراهم آورد. حضرت امام محمد باقر (علیه السلام) می فرماید: ((سزاوار نیست زن (برای شوهرش) بدون زیور باشد ولو اینکه گردن بندی به گردن آویزد)). و نیز فرمود ((هر آرایشی زن برای شوهر بکند جایز است.)) ۱۲. تفسیر نمونه، ناصر مکارم شیرازی، ج ۱۴، ص ۴۵۴. ۲. ازدواج در اسلام، ص ۱۵۰.

فتاوا

۱. آیا صحیح است که اگر زنی عطر زده باشد و به خیابان برود، بر او غسل جنابت واجب می شود؟ پاسخ: غسل واجب نمی شود. ۳۳۰۳ استفتاء آت از محضر امام خمینی (ره)، ج ۱، ص ۵۱. ۲. استثنای دست و قرص صورت از حجاب بانوان و جواز نگاه بدون ریبه و مفسده، با آرایش است یا ساده ۳ و آیا زینتهایی مانند انگشتر جایز است اظهار (آشکار) شود؟ و اگر صورت آرایش شده باشد پوشاندن واجب است یا خیر؟ پاسخ: اگر در صورت آرایش موجود باشد باید پوشانده شود، و بر مرد اجنبی نیز نگاه کردن جایز نیست و همچنین در کفین اگر دارای زینت و لو مثل انگشتر باشد. ۳. آیا صلاح است برای زنها تمام گردی صورت (چه اصلاح (آرایش) کرده و چه اصلاح (آرایش) نکرده) نمایان باشد؟ پاسخ: در صورت نداشتن مفسده مانع ندارد، ولی نباید با زینت باشد. ۴. با توجه به این که یکی از آرایشهای زنان، برداشتن موی صورت است؛ آیا این کار اشکال دارد؟ پاسخ: آرایش به نحو مزبور حرام نیست، مگر آن که فساد داشته باشد. ۵. آیا حلقه ازدواج جزء زینت آلات به حساب می آید یا نه؟ پاسخ: اظهار آن جایز نیست. ۶. آرایش کردن زن در مجلس زنانه چگونه است؟ پاسخ: اگر مفسده نداشته باشد، اشکال ندارد. ۷. اگر زن در دست خود زینت داشته باشد نظیر حلقه ازدواج یا انگشتر یا در وجه خود آرایش کرده باشد، آیا بر این زن واجب است که وجه و کفین خود را بپوشاند یا نه؟ پاسخ: پوشاندن از نامحرم در فرض مذکور واجب است. ۸. آیا لاک زدن به ناخن و حنا زدن به دستها برای بانوان اشکال دارد؟ پاسخ: اشکال ندارد، ولی زینت را باید از نامحرم بپوشانند. ۱. همان، ج ۳، ص ۲۵۶ و ۲۵۷. ۹. با توجه به اینکه زیر ابرو برداشتن برای بانوان ((زینت)) محسوب می شود آیا پوشاندن آن از نامحرم بر آنها واجب است؟ پاسخ: زینت را واجب است از نامحرم بپوشانند. ۱۰. آیا استفاده از لوازم و مواد زینتی و آرایشی در نماز اشکال دارد؟ پاسخ: برای زن در نماز مستحب است با زیور آلات، خود را زینت دهد. و استفاده از مواد و لوازم آرایشی اشکالی ندارد، ولی برای وضو باید چیزهایی مانند لاک ناخن که مانع رسیدن آب به اعضای وضو است و یا موادی که مانع گذاشتن پیشانی بر مهر است بر طرف شوند. ۱۱. آیا استفاده از گردنبند و یا لباسی که عکسی حیوان کامل یا صورت انسان داشته باشد، در هنگام خواندن نماز چه حکمی خواهد داشت؟ پاسخ: نماز باطل نیست، ولی پوشیدن لباس و یا به دست کردن انگشتری که نقش صورت دارد، در نماز مکروه است. ۱۲. آیا استفاده از انگشتر، گردنبند و لوازم زینتی دیگری که نام خداوند متعال بر آنها نوشته شده است اشکال دارد؟ جواب: چنانچه بدون وضو جایی از بدن به اسم خداوند متعال (به هر زبانی که باشد) برسد حرام است. ۱۳. آیا استفاده از انگشتر، گردنبند و لوازم زینتی دیگری که نامهای محمد، علی، حسن، حسین، فاطمه، زهرا... بر آنها نوشته شده است اشکال دارد ۴ پاسخ: ملاک و میزان، قصد و نیت نویسنده است. اگر نام خود شخص باشد اشکال ندارد، اما اگر نام معصوم علیه السلام باشد، بنابر احتیاط واجب نباید جایی از بدن را بدون وضو به آنها برساند. ۱۴. اگر بانوان، سرمه را نه برای زینت بلکه به خاطر فوایدی که از نظر طبی در آن وجود دارد بزنند، در این صورت باز هم در مقابل نامحرم باید آن را بپوشانند؟ پاسخ: اگر عرفاً زینت محسوب شود باید بپوشانند، (چه قصد زینت داشته اند یا نه). ۱۵. آیا عطر زدن و یا خشبو کردن بوسیله مواد و مایعات دیگر برای آقایان یا بانوان در صورتی که بوی آن به مشام نامحرم و یا محرم برسد اشکال دارد؟ پاسخ: عطر زدن اشکال ندارد ولی اگر عطر زدن بانوان موجب مفسده و تحریک باشد جایز نیست. آیا عطر زدن و یا خوشبو کردن به وسیله مواد و مایعات دیگر برای آقایان و یا بانوان در

ضمورتی که بوی آن به مشام نامحرم و یا محرم برسد، اشکال دارد؟ پاسخ: عطر زدن اشکال ندارد، ولی اگر عطر زدن بت نوان موجب مفسده و تحریک باشد، جایز نیست؟. استفتاء از مقام معظم رهبری ۱. بعضی از زنها ادعا می کنند که وجود رنگ روی ناخن مانع وضو نیست و مسح روی جوراب نازک هم جایز است. نظر شریف جنابعالی در این باره چیست؟ پاسخ: در صورتی که رنگ دارای جرم باشد، مانع از رسیدن آب به ناخن می باشد و وضو باطل است و مسح بر جوراب هر قدر هم نازک باشد، صحیح نیست. ۲. آیا رنگ مصنوعی که زنها از آن برای رنگ کردن موی سر و ابروی شان استفاده می کنند، مانعی از صحت وضو و غسل است؟ پاسخ: اگر صرفاً رنگ باشد و دارای جرمی نباشد که مانع از رسیدن آب به مو شود، وضو و غسل صحیح است. ۳. مدتی است که شایع شده لوازم آرایشی را از ناف جنین که هنگام تولد از او جدا می کنند و یا از جنین مرده می سازند. ماگاهی از این لوازم استفاده کرده و حتی گاهی روژ لب خورده می شود، آیا اینها نجس هستند؟ ۰۱ احکام خانواده، ص ۳۰۴-۳۰۸ پاسخ: شایعه دلیل شرعی بر نجس بودن لوازم آرایشی نیست، و تا نجاست آنها از راه شرعی احراز نشود، استفاده از آنها اشکال ندارد. ۱. ۴. تتو کردن ابرو از نظر شرعی چه حکمی دارد و آیا وضو و غسل در آن هنگام صحیح است؟ پاسخ: از نظر وضو و غسل مانعی ندارد، لکن با توجه به آن که زینت محسوب میگردد باید از نامحرم پوشیده شود و سعی کند در حال عادت این کار را انجام دهد تا در روزهای اول هم از نظر غسل و وضو برای نماز دچار مشکل نشود. ۵. عمل زیبایی بینی از نظر شرعی چه حکمی دارد و آیا کفاره به آن تعلق می گیرد؟ پاسخ: فی نفسه اشکال ندارد و موجب کفاره نیست، لکن باید از لمس یا نظر نامحرم اجتناب شود و آنچه در جواب سوال فوق ذکر شد، مراعات گردد. ۰۶ آیا به دست کردن انگشتر و برداشتن ابرو، زن ها را ملزم به پوشاندن آنها در مقابل نامحرم می کند؟ پاسخ: اگر زینت است باید پوشانند. ۷. آیا استفاده از عطریات و کرم های خوشبو برای خانم ها در صورتی که بوی آنها به مشام نامحرم برسد اشکال دارد؟ (بدون قصد جلب توجه نامحرم). پاسخ: اگر جلب توجه نامحرم می کند و یا مفسده دارد باید اجتناب نماید. ۲. رساله اجوبه الاستفتاءات، ص ۲۳، ۲۷ و ۵۵. ۲. دفتر حضرت آیه الله خامنه ای، مد ظله العالی، بخش استفتاءات.

فصل سوم پوشش و البسه

اشاره

در این فصل میکوشیم دیدگاه دین را درباره موضوع پوشش بررسی کنیم. هدف آن است که با یاری خداوند، معیارهای دینی درباره چگونگی تهیه لباس و نحوه پوشیدن آن به دست آید. ابتدا یاد آور می شویم که خداوند درباره لباس می فرماید: من لباس را برای شما انسانها فرو فرستادم تا با آن خود را بپوشانید و مایه زیبایی و زینت شما باشد: یا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَٰلِكَ خَيْرٌ. ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ يَتَذَكَّرُونَ. (اعراف: ۲۶) ای فرزندان آدم، لباسی برای شما فرستادیم که اندام شما را بپوشاند و مایه زینت شماست: اما لباس پرهیزگاری بهتر است! اینها (همه) از آیات خداست؛ تا متذکر (نعمتهای او) شوند! خداوند در این آیه صریحاً اعلام می دارد که لباس نعمتی است نازل شده از سوی او تا پوشش اندامها باشد؛ از جمله اندامهایی که آشکار کردن آن قبیح است و نیز مایه زینت و آراستگی آدمیان گردد. در ادامه آیه، خداوند توجه می دهد که برتر از لباس ظاهری، لباس تقوا است؛ زیرا لباس تقوا و پرهیزکاری نیز زشتی های معنوی (گناه) را می پوشاند، انسان را در مقابل دشمن درون و برون (نفس و شیطان) حفظ می کند و آراستگی معنوی برای او به ارمغان می آورد. بدیهی است آراستگی و پاکی معنوی، بسی برتر از آراستگی و زینت ظاهری است. تاریخ نشان می دهد انسان همواره لباس می پوشیده و این نعمت الهی از ابتدای خلقت به همراهش بوده است. ۱ قرآن کریم نیز اظهار می دارد که حضرت آدم و حوا، آنگاه که در بهشت بودند، لباس بر تن

داشتند. یا بِنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ ابْوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا. (اعراف: ۲۷) ای فرزندان آدم، شیطان شما را نفریبد آنچنان که پدر و مادر شما را از بهشت بیرون کرد و لباسشان را از تنشان بیرون ساخت تا عهوَ رتشان را به آنها شان دهد. از نکات قابل تعمیق در این آیه، آنکه اولین فریب کاری شیطان و نیز اولین همراهی انسان با شیطان، مقارن بود با از تن در آمدن لباس و عریانی انسان و از بهشت رانده شدن او! پس پوشش و به تن کردن لباس، با سکونت در بهشت و روحیه تقوا و اطاعت از فرامین الهی سازگاری دارد و در مقابل، عریانی اعضا و اندامهای بدن، با نافرمانی خداوند و خروج از بهشت. از این رو معلم غیبی از ماوراء فطرت انسان به او الهام کرده است تا خود را بپوشاند. از طرف دیگر انسان موجودی است اجتماعی و در ارتباط با انسانهای دیگر. پس ناچار است در ظاهر به گونه ای خود را بنمایاند که موجب کراهت و حسادت، کینه توزی و یا انگشت نمایی دیگران نشود. لذا شوق به آراستگی، پاکی، نظافت و زینت علاوه بر زمینه های فطری، زمینه های عقلایی در قلمرو اجتماع دارد. هر چه انسان اجتماعی تر شود این زمینه نیز پررنگ تر خواهد گشت. ۱. تفسیر نمونه، ج ۶، ص ۱۳۴. از این رو می بینیم آنگاه که انسانها در غارها یا دل جنگل ها زندگی می کردند، نیاز به پوشش کامل و آراستن خود را کمتر درک می کردند، اما هر چه عقل بشر تکامل یافت و حیات او مدنی تر گردید، پوشش او نیز کاملتر گردید و نیازش به پاکیزگی و آراستگی بیشتر شد. امر وزه موارد استفاده از لباس، علاوه بر پوشاندن اندام و حفظ بدن از گرما و سرما و نیز آراستگی، به وادی تجمل، شهرت، تحریک شهوت و خودنمایی نیز کشیده شده و اسراف های بی اندازه ای را موجب گشته است. همین موارد، اهمیت و ضرورت جست و جو در منابع دینی به منظور یافتن معیارهای الهی در چگونگی پوشش را بیشتر می نماید.

۱. پوشش مردان

۱-۱. پوشش واجب مردان

قرآن کریم می فرماید: قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يُغْضُوا مِنْ إِبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكُمْ أَزْكَى لِهِمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ. (نور: ۳۰) به مردان مومن بگو چشمهای خود را فروگیرند، و عفاف (عورت) خود را حفظ کنند، این برایشان پاکیزه تر است، خداوند از آنچه انجام می دهید، آگاه است. خداوند در این آیه دو دستور به مردان مومن آموخته است: اول چشم خود را از نگاه به نامحرم فرو گیرند؟ دوم عورت خود را بپوشانند (پاکدامنی ورزند). سپس علت این دو دستور را پاکی روح و تزکیه نفس اعلام می دارد. در آخر آیه هم گوشزد می نماید که مواظب اعمال خود باشید، زیرا خداوند از تمامی اعمال شما (چه آشکار و چه پنهان) آگاه است. بر این اساس، باید گفت که اسلام با عریانی و نداشتن پوشش مناسب، مخالف است. در همین رابطه علی (علیه السلام) می فرماید: إِذَا تُعْرِىَ أَحَدُكُمْ (الرَّجُلَ) نَظَرَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ فَطَمَعَ فِيهِ فَاسْتَبْرَأْ، لَيْسَ لِلرَّجُلِ أَنْ يَكْشِفَ ثِيَابَهُ عَنْ فَخْذَيْهِ وَيَجْلِسَ بَيْنَ قَوْمٍ ۱. هرگاه یکی از شما مردان عریان (یا با پوشش نامناسب) می شوید، شیطان نظاره گر شما می شود و در شما طمع می ورزد. (تا به گناه و ادارتان نماید) از این رو، سعی کنید خود را بپوشانید. چراکه سزاوار نیست مرد به گونه ای در جامعه حاضر پیدا کند که حتی رانش هویدا گردد. همچنین از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است که فرمود: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) عَنِ التَّعْرِىِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ... رسول خدا (صلى الله عليه و آله) از عریان بودن نهی فرمود. چه در روز چه در شب... از آنچه بیان شد، آشکار میگردد که حد پوشش واجب برای مرد مسلمان، آن مقداری است که او را از عریانی کامل خارج کند. این مقدار در اصطلاح فقها، ستر عورت گفته می شود. حضرت امام خمینی (ره) حداقل پوشش واجب برای مردان را این چنین بیان می دارند: ((مرد باید در حال نماز، اگر چه کسی او را نمی بیند، عورتین خود را بپوشاند و بهتر است از ناف تا زانو را هم بپوشاند. ۳. اگر چه حکم مذکور برای نماز است، اما در غیرنماز هم حداقل مقدار پوشش واجب مردان، حفظ عورتین می باشند. ۱- وسایل الشیعه، ج

۳، ص ۳۵۳. ۲ همان ۳- رساله توضیح المسائل، مسئله ۷۸۸، ص ۲۵. ۱. البته احوط، پوشش کامل (است)، خصوصاً در جای که احتمال فتنه و فساد در میان باشد. ۱. استفتاءات از محضر حضرت امام خمینی (ره)، ج ۳، ص ۲۵۰

۲-۱. پوشش حرام مردان

گفتیم که اسلام اجازه پوشیدن هر نوع لباسی را به مردان نداده است. عدم تقلید از بیگانگان، عدم شباهت به زنان، دوری از تفاخر و تکبر و مانند آن، از جمله دلایل حرمت پوشیدن برخی لباسها برای مردان می باشد. ۱-۲-۱. لباس دشمنان: اسلام، مخالف تسلط کفار بر مسلمین است. در قرآن می خوانیم: وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا. (نساء: ۱۴۱) و خداوند هرگز کافران را بر مومنان تسلطی نداده است. بدین ترتیب مومنان نباید به گونه ای عمل کنند که دشمنان دین بر آنان مسلط گردند. از جمله خطرناک ترین نوع تسلط کفار بر مسلمین، تسلط فرهنگی و اقتصادی است و تقلید از نوع پوشش دشمنان دین از همین مقوله است. آمارهای رسمی به خوبی بیانگر آن است که تقلیدهای کورکورانه و مدپرستی غربی، تا چه میزان در ایجاد بحران اخلاقی و مشکلات اقتصادی تاثیر گذار بوده است. علی (ع) می فرماید: لَأ تَزَالَ هَذِهِ الْأُمَّةُ بِخَيْرٍ مَالٍمْ يَلْبَسُوا لِبَاسَ الْعَجَمِ وَيَطْعَمُوا اطعمَةَ الْعَجَمِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَهُمُ اللَّهُ بِالذُّلِّ ۲۰. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۳۵۶. حال این امت همواره نیکو خواهد بود تا زمانی که لباس بیگانگان را نپوشند و غذاهای آنان را نخورند. اما آن زمان که به لباس و غذای بیگانگان روی آورند خداوند آنها را ذلیل (زیر دست) خواهد کرد. از این رو، لباس فرد مومن باید لباس مرسوم و متداول اهل ایمان باشد. چراکه تشبیه به اهل کفر، حکم تأییدی است بر کفر و الحاد. چه بسیار مواقع که تشبیه ظاهری، بعد از مدتی به تشبیه باطنی می انجامد. علی (علیه السلام) می فرماید: قَلَّ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ إِلَّا أَوْشَكَ أَنْ يَكُونَ مِنْهُمْ. ۱. بیشتر افرادی که خود را به گروهی تشبیه می سازند، جزو آن قوم می گردند. نکته ای که در این میان مطرح است، آنکه آیا همه کشورهای غیر مسلمان دشمن دین ما محسوب می شوند و آیا استفاده از پوشاک آنها به هر نحو که باشد، ممنوع است؟ در پاسخ باید گفت آنچه مسلمان باید از آن اعراض کند، الگو قرار دادن بیگانگان و مدپرستی در پوشش است، به گونه ای که غیر مسلمان تسلط فرهنگی و اقتصادی بر ما نیابد. اما اگر لباسی در نوع و جنس و شکل، مغایرتی با شئون و فرهنگ اسلامی نداشته باشد و از طرفی استفاده از آن موجبات تسلط اقتصادی بیگانگان را نیز فراهم نکند، پوشیدنش بلامانع است. هر چند از کشورهای غیر مسلمان باشد. حضرت امام خمینی (ره) در خصوص موضوع بحث، می فرماید: در هیأت و طرز برش و دوخت آن (لباس) آثاری است که گاه شود که انسان به واسطه آن که لباس خود را شبیه به اجانب نموده، عصیت جاهلانه پیدا کند. ۱. نهج البلاغه، حکمت ۲۰۷، ص ۶۷۳. نسبت به آنها و از دوستان خدا و رسول منبجر و متنفر گردد و دشمنان آنها محبوب او گردد؛ و از این جهت است که به حسب روایت، که از حضرت صادق علیه السلام وارد است، خدا تبارک و تعالی به یکی از انبیاء وحی فرمود که، به مومنین بگو پوشید لباس اعدای مرا، و نخورید همچون دشمنان من، و مشی نکنید همچون دشمنان من، تا دشمن من شوید؛ چنانچه آنها دشمن من اند. ۱. برخی از مصداقهای البسه بیگانگان که خارج از فرهنگ اسلامی است بدین قرارند: مدل و طرحهایی که بیانگر مذهب، فرقه یا گروه خاص از بیگانگان است؛ استفاده از نقش حروف لاتین و غیره که بعضاً دارای معانی زشت و قبیح نیز می باشد؛ کراوات و پاپیون به عنوان سمبل تمدن غربی؛ البسه ای که با چهره جانداران، انسان، خصوصاً جنس زن به شکل جلف، منقش شده باشد. ۲-۲-۱. لباس زنان: از دیگر پوشش های ممنوع برای مردان، لباس زنانه است. بدیهی است زنان به دلیل خلقت طبیعی، خصوصیات روحی و تکالیف الهی، از پوششی استفاده میکنند که مختص به ایشان است. استفاده مرد از پوشش مختص زن، در دین اسلام مذموم شمرده شده است. پیا مبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: لَعَنَ اللَّهُ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ... ۲۰ لعنت خدا! بر مردی که به طرز زنان لباس بپوشد. حضرت امام خمینی (ره) پوشیدن لباس زنان را برای مردان حرام می داند. ۱. ۳. آداب الصلاة، حضرت امام خمینی (ره)، ص ۸۸ و ۸۹. ۲. میزان الحکمه، ج ۶، ص ۲۶۶۵. ۳. تحریر

الوسيله، حضرت امام خمینی (ره)، ج ۱، ص ۱۳۲-۳-۲-۱. طلا، ابریشم خالص و لباس شهرت: پوشیدن برخی لباس ها و زیور آلاتی که جنبه تزیینی دارد و برای زنان بلا مانع است، بر مردان حرام می باشد، مانند: لباس طلا- باف یا از ابریشم خالص؟ آویختن زنجیر طلا؛ انگشتر طلا، ساعت مچی طلا. از علی (علیه السلام) روایت است: *خَرَجَ النَّبِيُّ (صلى الله عليه وآله) يَوْمًا وَبِئَمِينِهِ قِطْعَةً مِنْ ذَهَبٍ وَبِشِمَالِهِ قِطْعَةً مِنْ حَرِيرٍ؛ فَقَالَ (صلى الله عليه وآله) إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَى ذَكَوْرِ أُمَّتِي. ۱ روزی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله ش خارج شد در حالی که در دست راستش یک قطعه طلا- و در دست چپش یک قطعه (پارچه) ابریشم بود. سپس فرمود: (پوشیدن لباس) از (جنس) این دو نوع، بر مردان امت من حرام است. بر اساس نظر حضرت امام خمینی (ره) زینت کردن به طلا مثل آویختن زنجیر طلا به سینه و انگشتر طلا به دست و بستن ساعت مچی طلا برای مرد، حرام و نماز خواندن با آنها باطل است. و احتیاط واجب آن است که از استعمال عینک طلا هم خودداری کند. حتی عرقچین و بند شلوار و نیز قسمتی یا تمام آستر لباس او باید ابریشم خالص نباشد و در غیر نماز هم پوشیدن آن برای مرد حرام است. ۲ از دیگر لباسهایی که پوشیدن آن برای مردان شایسته نیست، لباس شهرت می باشد. حضرت اباعبدالله الحسین (علیه السلام) می فرماید: *مَنْ لَبَسَ ثَوْبًا يَشْهَرُهُ كَسَاءُ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَوْبًا مِنَ النَّارِ ۳۰* آن که لباسی بپوشد که وی را انگشت نما و مشهور سازد، خداوند روز قیامت لباسی از آتش بر او خواهد پوشاند. ۱ الخلاق- ف، ابی جعفر محمد بن حسن طوسی، ج ۱ ص ۶۴۹-۲. رساله توضیح المسائل، مسئله ۸۳۲، ص ۱۳۱ و ۱۳۲. ۳. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۳۵۴. حضرت امام خمینی (ره) هم در همین رابطه می فرماید: بنا بر احتیاط واجب باید انسان از پوشیدن لباس شهرت که پارچه یا رنگ یا دوخت آن برای کسی که می خواهد آن را بپوشد معمول نیست، خودداری کند، ولی اگر با آن لباس نماز بخواند، اشکال ندارد. ۱ از روایات و فتاوی عالمان دینی این چنین بر می آید که حکم پرهیز از لباس شهرت مختص به مرد نیست، بلکه زنان را نیز در بر می گیرد. همچنین در این حکم، لباس خاصی نام برده نشده است. پس می توان گفت که نوع، جنس، دوخت، رنگ و مانند آن، در این حکم موضوعیت ندارد، بلکه هر لباسی که باعث انگشت نما شدن می شود، می بایست از آن اجتناب کرد. اگر لباس شهرت را آن گونه که گذشت تعریف کنیم، نه تنها گرانیقیمت بودن لباس، بلکه مندرس بودن آن نیز به جهت ریاکاری و جلب توجه مردم جزء لباس شهرت خواهد شد. این معنا را از روایات نیز می توان استنباط کرد. به عبارت دیگر لباس فرد مسلمان نباید خیره کننده باشد. آن لباسی که نظر مردم را به طور غیر معمول جلب کند و حس خود برتر بینی در پوشنده آن ایجاد نماید، مطلوب شرع نیست؛ حال چه از البسه اشرافی و ذی قیمت باشد، چه از البسه مندرس و کهنه. در حدیثی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) می خوانیم: *كَفَى بِالْمَرْءِ مِنَ الْإِثْمِ، أَنْ يُشَارَ إِلَيْهِ بِالْأَصَابِعِ... ۲* همین که مردم با انگشت به فردی اشاره کنند (انگشت نما گردد) کافی است تا برای او گناه بنویسند. ۱. رساله توضیح المسائل، مسئله ۸۴۵، ص ۱۳۳. ۲. کنز العمال، علاءالدین الهندی، ج ۳، ص ۱۵۷. به عنوان مثال، در همه زمانها عده ای بوده اند که از طریق ژنده پوشی و ژولیدگی، قصد جلب توجه دیگران به خود را داشته اند. اینان زاهد نمایانی اهل ریا هستند که با فریب مردم، کسب جاه و مقام می نمایند. در روایت می خوانیم، مردی خدمت امام جعفر صادق (علیه السلام) آمد و بر لباس ایشان ایراد گرفت و اظهار کرد علی بنت ابی طالب (علیه السلام) لباس خشن می پوشید، اما شما لباسی نیکو در بر می کنید! حضرت صادق (علیه السلام) در پاسخ فرمود: *إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ (ع) كَانَ يَلْبَسُ ذَلِكَ فِي زَمَانٍ لَا يُنْكَرُ، وَلَوْ لَبَسَ مِثْلَ ذَلِكَ الْيَوْمَ لَشَهَرَ بِهِ، فَخَيْرَ لِبَاسٍ كُلِّ زَمَانٍ لِبَاسُ أَهْلِهِ. ۱* علی بن ابی طالب (علیه السلام) آن لباس ها را در زمانی می پوشید که عیب نبود. اما اگر آن لباسها را امروز می پوشید، موجب شهرت او می گشت. پس، (بدان) بهترین لباس هر زمانی، لباس مردم همان زمان است. و در جایی دیگر، بعد از وصف نوع لباس علی (علیه السلام) فرمودند اگر ما آنطور لباس بپوشیم مردم خواهند گفت: او مجنون یا ریاکار است. ۲ بر این اساس، شایسته است مسلمان از افراط و تفریط در انتخاب نوع لباس و پوشیدن آن پرهیزد و با توجه به شأن و منزلت اجتماعی خود، لباسی مناسب در بر کند.*

اسلام عزیز، علاوه بر بیان مقدار پوشش واجب و معرفی لباسهای حرام برای مردان، مستحباتی را نیز برای نوع پوشش معرفی می کند. اولین سفارش دین در این خصوص، رعایت پاکیزگی و نظافت لباس است. پیامبر (صلی الله علیه و آله) می فرماید: ۱. میزان الحکمه، ج ۱، ص ۵۲۸۹. ۲. همان تَنْظِفُوا بِكُلِّ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَنَى الْإِسْلَامَ عَلَى النَّظَافَةِ وَلَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا كُلُّ نَظِيفٍ ۱۰ (ای مسلمانان) هر چه در توان دارید پاکیزه باشید. چراکه خداوند تبارک و تعالی، اسلام را بر نظافت بنا نهاده است و کسی داخل بهشت نخواهد شد مگر آنکه پاکیزه بوده باشد. پاکیزگی، بعد از بدن، لباس را نیز شامل می شود؛ علی (ع) می فرماید: النَّظِيفُ مِنَ الثِّيَابِ يُذْهِبُ الْهَمَّ وَالْحُزْنَ، وَهُوَ طَهْوَرٌ لِلصَّلَاةِ. ۲. لباس پاکیزه، غم و اندوه را می برد و موجب پاکیزگی نماز است. همچنین فرمودند: مَنْ اتَّخَذَ ثَوْبًا فَلْيَنْظِفْهُ. ۳. هر که جامه ای می پوشد، باید آن را پاکیزه نگه دارد. نکته دیگر خوشو کردن لباس است که در قسمت اصلاح و آرایش بیان داشتیم. از دیگر مستحبات لباس، انتخاب رنگ سفید است. امام باقر (علیه السلام) می فرماید: لَيْسَ مِنْ ثِيَابِكُمْ شَيْءٌ أَحْسَنُ مِنَ الْبَيَاضِ فَالْبِسُوا. ۲. هیچ لباسی زیباتر از لباس سفید رنگ نیست، پس لباس سفید بپوشید. از خوبی های انتخاب رنگ سفید برای لباس، آنکه چرک خود را زود نمایان می کند. از همین رو انسان در صدد رفع آن بر آمده، بهداشت و سلامت حفظ می شود. به رعایت این مستحبات، در هنگام نماز تأکید ویژه شده است. حضرت امام خمینی (ره) مستحبات لباس نمازگزار را چند چیز می داند: ۱. میزان الحکمه، ج ۱۳، ص ۶۳۴۳. ۲. همان. ۳. همان. ۴. وسایل الشیعه، ج ۲، ص ۳۵۶. چند چیز در لباس نمازگزار مستحب است که از آن جمله است: عمامه با تحت الحنک، پوشیدن عبا و لباس سفید و پاکیزه ترین لباسها و استعمال بوی خوش و دست کردن انگشتری عقیق. ۱. حفظ و نگهداری از لباس و عدم اسراف در پوشاک، از دیگر مستحبات مربوط به پوشش است. اسلام به پیروان خود دستور داده است در همه امور، از جمله لباس، میانه روی کرده از اسراف و بهره برداری از لباسهای گوناگون، پرهیز نمایند. امام صادق (علیه السلام) می فرماید: الْمَالُ مَالُ اللَّهِ يَضَعُهُ عِنْدَ الرَّجُلِ وَدَائِعٌ، وَجَوَزَ لَهُمْ إِنْ يَأْكُلُوا قَصْدًا وَيَلْبَسُوا قَصْدًا ۲۰. تمام دارایی ها از آن خدا است و آنها را نزد مرد به امانت می سپارد و به آنها اجازه داده است که با میانه روی، بخورند و با میانه روی، بپوشند. از مستحبات دیگر در این مورد، خواندن دعا و اعمال مخصوص به هنگام خرید و پوشیدن لباس است که انجام آنها ثواب فراوان دارد. ۱. رساله توضیح المسائل، مسئله ۸۶۴، ص ۱۳۵. ۲. بحار الانوار، ج ۴، ص ۷۹. ۳. رک: اسلام و مصرف پوشاک، بهمن اکبری و مسائل الشیعه، ج ۳، ص ۳۷۱ و ۳۷۲ و ۴۱۶.

۴-۱. مکروهات در پوشش

شارع مقدس برخی البسه را مکروه دانسته و بر پرهیز از اعمالی در خصوص پوشش تأکید کرده است. امام صادق (علیه السلام) می فرماید: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَكْرَهُ السَّوَادَ إِلَّا فِي ثَلَاثَةٍ، الْعِمَامَةِ وَالْحُفِّ وَالْكَسَاءِ. ۴. رسول خدا صلی الله علیه و آله جز در عمامه و کفش و عبا، از رنگ سیاه کراهت داشت. همچنین از موارد زیر نهی شده که کراهت را می رساند: ۴. بحار الانوار، ج ۸۳، ص ۲۴۹. پیراهن را زیر شلوار کردن، به دست کردن انگشتری نقش دار، باز بودن دکمه های لباس، پوشیدن لباس کسی که از نجاست پرهیز ندارد، پوشیدن لباس کثیف و چسبان و تنگ، در بر کردن لباس جوانان برای پیرمردان. ۱. قبلا بیان شد که بهتر است از پوشیدن لباسهایی که در نماز مکروه است، در غیر نماز نیز اجتناب شود. به عنوان مثال پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) کراهت داشتند که به هنگام نماز، لباسی بپوشند که نقش دار باشد، یعنی تصاویری بر آن باشد. ۲. در رساله حضرت امام خمینی (ره) در این خصوص می خوانیم: چند چیز در لباس نمازگزار مکروه است و از آن جمله است: پوشیدن لباس سیاه و چرک و تنگ و لباس شرابخوار و لباس کسی که از نجاست پرهیز نمیکند و لباسی که نقش صورت دارد و نیز باز بودن دکمه های لباس و دست کردن انگشتری که نقش صورت دارد، مکروه می باشد. ۱. ۳. مسائل الشیعه، ج ۳، ص ۴۲۰-۴۲۵. ۲. همان، ص ۳۱۷. ۳. رساله توضیح

المسائل، مسئله ۸۶۵، ص ۱۳۵.

۵-۱. گفتاری در حفظ حیا

آنچه تاکنون بیان شد، احکام لباس برای مردان از دیدگاه اسلام بود. این مطالب احکام و جویی، حرام، مستحب و مکروه را در بر میگرفت. بدیهی است لباسهایی را که از سوی شارع حکمی برایشان بیان نشده، می توان جزء مباحات تلقی کرد. در پایان این بحث، خوب است اشاره ای به تاکید دین اسلام به حفظ حیا و رابطه آن با پوشش بکنیم. چراکه پوشش در حفظ حیا تأثیر زیادی دارد. در فرهنگ اسلامی، حیا و شرم داشتن با روح تقوا و ایمان، قرین است. در کتاب مصباح الشریعه آمده است: الْحَيَاءُ نُورٌ جَوْهَرُهُ صِدْرُ الْإِيمَانِ وَ تَفْسِيرُهُ التَّثَبُّتُ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ يُنَكِّرُهُ التَّوْحِيدَ وَالْمَعْرِفَةَ. شرم و حیا نوری است که گوهر آن سینه ایمان است. معنای شرم این است که در برابر هر آنچه با توحید و معرفت ناسازگار است، خویشتنداری کنی. آری هر آنکه ایمان و معرفت دارد، حیا نیز دارد. اگر کسی بخواهد حیا را در تمام ابعاد آن رعایت کند، پس باید استفاده از پوشش مناسب و حفظ عفت عمومی جامعه را نیز رعایت کند. اتفاقاً در برخی احادیث واژه لباس و حیا را با هم می توان مشاهده کرد. از آن جمله علیعلیه السلام می فرماید: احْسَنُ مَلَابِسِ الدِّينِ الْحَيَاءُ. ۲. بهترین جامه های دین (همراه با) حیا است. و نیز می فرماید: مَنْ كَسَاهُ الْحَيَاءُ ثَوْبَهُ خَفِيَ عَلَى النَّاسِ عَيْبُهُ. ۳. کسی که لباس حیا بر تن کند، عیبش بر مردم پوشیده ماند. بر این اساس حیا و شرم اسلامی حکم میکند که فرد مسلمان علاوه بر آنچه شرع بر او واجب کرده، قدری جانب احتیاط را رعایت کند، در میان جامعه و نیز خانواده خود، به گونه ای حضور پیدا کند که علاوه بر تقویت روح ایمان و کسب معرفت، حریم عفت و اخلاق جامعه و خانواده نیز حفظ شود. به خصوص آن که احتمال فساد و فحشاء و بی بند و باری از عدم پوشش مناسب و برهنگی نیز داده می شود. لذا بر مرد مسلمان خصوصاً متدینان، که می بایست پیشگام در حفظ و نشر فرهنگ اسلامی باشند، ضروری است در نوع پوشش خود نهایت دقت را بنمایند. از البسه ای که مغایر شئون اهل ایمان و عرف متشرعه جامعه است، پرهیز نمایند؛ به عنوان نمونه، لباسهای بسیار تنگ که برجستگی های عضلات و اندامها را آشکار می کنند، استفاده از رنگ های تند و مدلهای جلف و محرک، استفاده از پیراهن های آستین کوتاه، رکابی، یقه باز و شلو آرک که در همه موارد اخیر، بخشی از بدن برهنه می ماند و مانند آن، با روح حیا و در نتیجه تقوا سازگار نیستند. این مطلب را از احادیثی که در این بخش ارائه گردید، می توان دریافت. ۱. مصباح الشریعه، (منسوب به امام صادق (ع))، عبدالرزاق گیلانی، ترجمه سید جلال الدین محدث، ص، ۵۱۰. ۲. میزان الحکمه، ج ۳، ص ۱۳۵۲. ۳. بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۲۸۷.

فتاوا

؟ استفتاء از حضرت امام خمینی (ره) ۱. آیا مرد می تواند سینه و بدن خود را جلو زن نامحرم باز بگذارد؟ پاسخ: بر مرد واجب نیست غیر عورتین را بپوشاند؛ اگرچه در موردیکه بدانند اگر بدنش برهنه باشد، زنها عمداً نگاه میکنند، أحوط استجابی آن است که خود را بپوشاند. ۲. با توجه به حرمت پوشیدن لباس مرد برای زن و بالعکس (که امام نیز تصریح فرموده اند) آیا این حکم در مواردی چون تئاترهای اسلامی - که زنان لباس مردان را می پوشند و بالعکس - نیز جاری است؟ پاسخ: احتیاط واجب آن است که مرد لباس زنانه و زن لباس مردانه نپوشد، و در این احتیاط فرقی بین موارد نیست. ۳. آیا منظور (از طلا، در لباس نمازگزاران مرد) طلای زرد است یا طلای سرخ و سفید هم شاملش می شود؟.. آیا رنگ طلا شرط است یا ذات طلا؟ پاسخ: طلای سفید (پلاتین) اشکال ندارد، ولی اگر همان طلای متعارف باشد، جایز نیست، هر چند رنگ آن تغییر کرده باشد. ۱. استفتاءات، از محضر حضرت امام خمینی (ره)، ج ۳، ص، ۲۵، ۲۵۱، ۶۵۲. ۴. حضرت عالی می فرماید طلای سفید یا پلاتین (برای مرد) اشکالی ندارد، ولی طلا

سازان می گویند طلای سفید همان طلای زرد است که با پلاتین مخلوط نموده اند و اصلاً پلاتین، فلز جداگانه ای است. پاسخ: برای مردان طلای سفید اشکال ندارد، مگر آن که همان طلای زرد باشد و با مخلوط کردن تغییر رنگ داده باشد. ۵. آیا گذاشتن روکش طلا- روی دندان، اشکال دارد؟ روکش پلاتین چگونه؟ پاسخ: روکش طلا اگر برای اصلاح دندان است- نه زینت- مانع ندارد و پلاتین اشکال ندارد. ۱؟ استفتاء از مقام معظم رهبری ۱. به دست کردن انگشتر طلا- توسط مردان، بخصوص در نماز چه حکمی دارد؟ پاسخ: به دست کردن انگشتر طلا- برای مردان در هیچ حالی جایز نیست و نماز با آن هم بنا بر احتیاط واجب، باطل است. ۲. استفاده مردان از انگشتری که از جنس طلای سفید است، چه حکمی دارد؟ پاسخ: اگر چیزی که طلای سفید نامیده می شود همان طلای زرد است که بر اثر مخلوط کردن ماده ای رنگ آن سفید شده، حرام است، ولی اگر عنصر طلا در آن به قدری کم است که عرفاً به آن طلا نمی گویند، مانع ندارد و پلاتین نیز اشکال ندارد. ۳. آیا استفاده از طلا بدون قصد زینت به طوری که دیگران نبینند، اشکال شرعی دارد؟ پاسخ: پوشیدن طلا، خواه حلقه انگشتری باشد یا غیر آن، برای مردان مطلقاً حرام است هر چند به قصد زینت نباشد و از دید دیگران مخفی باشد. ۱. همان، ج ۱، ص ۱۴۱ و ۱۴۳. ۴. معیار لباس شهرت چیست؟ جواب: لباس شهرت لباسی است که پوشیدن آن برای شخص، به خاطر رنگ یا کیفیت دوخت یا مندرس بودن آن و علل دیگر مناسب نیست، به طوری که اگر آن را در برابر مردم بپوشد، توجه آنان را به خود جلب نموده و انگشت نما می شود. ۵. آیا پوشیدن لباسهایی که بر روی آن حروف و تصاویر خارجی چاپ شده، جایز است و آیا این لباسها ترویج فرهنگ غربی محسوب می شوند؟ پاسخ: اگر مفاسد اجتماعی نداشته باشند، پوشیدن آنها فی نفسه اشکال ندارد و اما اینکه ترویج فرهنگ غربی معارض با فرهنگ اسلامی محسوب می شود یا خیر، موکول به نظر عرف است. ۶. پوشیدن لباس آمریکایی چه حکمی دارد؟ پاسخ: پوشیدن لباسهایی که توسط دولتهای استعماری تولید شده اند، از این جهت که ساخت دشمنان اسلام است، فی نفسه اشکال ندارد، ولی اگر این کار مستلزم ترویج فرهنگ غیر اسلامی دشمن باشد و یا باعث تقویت اقتصاد آنان برای استعمار و استثمار سرزمین های اسلامی شود و یا منجر به وارد شدن ضرر اقتصادی به دولت اسلامی گردد، دارای اشکال است و حتی در بعضی از موارد جایز نیست. ۷. پوشیدن کراوات چه حکمی دارد؟ پاسخ: به طور کلی پوشیدن کراوات و دیگر لباسهایی که پوشش و لباس غیر مسلمانان محسوب می شوند، به طوری که پوشیدن آنها منجر به ترویج فرهنگ منحط غربی شود، جایز نیست. ۸. آیا پوشیدن لباسی که تبلیغ و تشویق شراب روی آن وجود دارد، جایز است؟ جواب: جایز نیست. ۱۱. رساله اجوبه الاستفتاءات، ص ۹، ۹۱ و ۳۰۴، ۳۰۷، ۳۰۸ و ۳۰۵.

۲. پوشش زنان

اشاره

مسائل مربوط به پوشش برادران در صفحات پیشین گفته شد و در ضمن آن، برخی مسائل که جنبه مشترک بین مردان و زنان داشت نیز بیان شد. اینک مسائل اختصاصی مربوط به پوشش و حجاب زنان را بررسی میکنیم.

۱- ۲. حجاب از منظر دین

حجاب را به پرده و ستر معنی کرده اند. ۱ اما در اصطلاح فقها، کلمه ستر به کار رفته و مراد از آن مقدار واجب پوشش برای زنان است. دین اسلام به بانوان دستور داده است در محیط اجتماع تمام بدن خود را به وسیله لباسی مناسب بپوشانند؛ مگر آن مقدار که به طور طبیعی نمایان باشد که منظور از آن، گردی صورت و دستان تا مچ است. مقدار پوشش واجب برای زنان بسی بیشتر از مقدار پوشش واجب برای مردان است. تفصیل بیشتر این مقدار در ادامه خواهد آمد. اسلام، زنان را بیشتر از مردان، ملزم به حفظ

حجاب نموده است. در قسمت آرایش زن از نظر اسلام، علل این موضوع به اجمال بیان شد؛ از جمله آن که خداوند در قرآن کریم، فلسفه ارتباط میان زن و مرد را آرامش و زندگی همراه با مودت و رحمت می‌داند. (روم: ۲۱) داشتن آرامش و احساس خوشبختی، برای رشد و تعالی معنوی هر انسان، امری ضروری است. حال این ارتباط میان زن و مرد، باید چگونه باشد تا آرامش طرفین و در سایه آن محبت و عشق حاصل آید؟ گفتیم که دستگاه عظیم خلقت برای رسیدن به مودت، عشق و علاقه میان دو جنس مخالف، ۱. فرهنگ فارسی معین، محمد معین، ذیل واژه "حجاب". نقش متفاوتی را به عهده هر کدام از آنها نهاده است. این نقش آفرینی بر اساس فطرت و غریزه طبیعی زن و مرد، در نهاد آنها تدبیر شده است. خداوند با حکمت بالغه خود، نقش زن و مرد را متفاوت قرار داده تا در سایه این تفاوت، شخصیت یکدیگر را تکمیل کنند. اما اگر هر دو از شرایط غریزی واحدی برخوردار بودند، هیچ نیازی به یکدیگر پیدا نمی‌کردند در نتیجه انقطاع نسل پیش می‌آمد. در این میان نقش زن جلوه‌نمایی، خود آرایشی، ارائه و جمال است و نقش مرد شیفتگی، شیدایی، طلب و اقتدار. زنان به طور طبیعی سعی در جذب مردان دارند و مردان به طور طبیعی سعی در به دست آوردن زنان. ۱ علاوه بر فطرت و غریزه که در زنان جمال و در مردان اقتدار می‌باشد، خداوند تبارک و تعالی ویژگی دلربایی و جمال را در چهره و اندام زن بیشتر نهاده است تا مرد. و از طرف دیگر صلابت و اقتدار را در چهره و اندام مرد بیشتر قرار داده است تا زن. اسلام، ضمن احترام به این غرایز طبیعی زن و مرد، از پیروان خود خواسته نقش آفرینی خود را در چارچوب منضبط و در قلمرو خانواده پی‌جویند. در غیر این صورت غریزه شان در راه ناصواب بکار گرفته شده، به بیراهه می‌افتد. آنگاه نه تنها مقصود الهی از نهادن این غریزه در وجودشان، حاصل نخواهد شد، بلکه صدمات جدی بر دو طرف و جامعه وارد می‌شود. دستورات دینی برای استفاده صحیح از این غریزه الهی، به زن می‌گوید در خانه و برای شوهرت جلوه‌نمایی کن، خود را بیار تا دل او را بربایی و به مرد می‌گوید عشق ورزی و شیفتگی خود را برای همسرت به کارگیر تا تنها او را به دست آری. ۱۲. مجموعه آثار، ج ۱۹، ۱۷۹. ۲. همان، ص ۱۸۱-۱۸۵. نکته دیگر اینکه در حفظ حجاب، هم جنس زن سود برده و هم بر پارسایی جنس مرد می‌افزاید. توضیح آنکه، زنان بر اساس غریزه خود، سعی در جلوه‌نمایی و محبوب بودن دارند اما مردان بر اساس غریزه خود، سعی در چشم‌چرانی و کامیابی. حال اگر زنان هر چه بیشتر محبوب و عقیف باشند، کامیابی‌های بیحد و حصر و نامشروع مردان، مانند لذتهای بصری، سمعی، لمسی، کلامی و غیره، سلب شده، محدود به خانه می‌گردد. در این صورت، زنان نیز از اذیت و آزار مردان بیگانه در امان مانده، حرمت شان حفظ خواهد شد. قرآن کریم، به این واقعیت تصریح می‌کند. ۱ قرآن بین کمال و حجاب و اندیشه و عفاف، ارتباط قائل است. عظمت زن در این است که نبیند مردان نامحرم را و مردان نیز آنان را نبینند. قرآن کریم وقتی درباره حجاب سخن می‌گوید، می‌فرماید حجاب عبارت است از احترام گذاردن و حرمت قائل شدن برای زن که نامحرم او را از دید حیوانی ننگرند. حال اگر کسی از تشخیص اصول ارزشی عاجز باشد، ممکن است حجاب را یک بند بدانند و حال این که قرآن کریم وقتی مسئله لزوم حجاب را بازگو می‌کند، علت و فلسفه ضرورت حجاب را چنین بیان می‌فرماید: **ذَلِكْ** **أَدْنَىٰ أَن يُعْرَفَ فَلَا يُؤْذِنَ.** (احزاب: ۵۹) برای اینکه شناخته شوند و مورد اذیت واقع نگردند. چراکه آنان تجسم حرمت و عفاف جامعه هستند و حرمت دارند. ۲ آری حفظ حجاب، دارای اثرات سودمند بسیاری از جنبه‌های روانی، خانوادگی، اجتماعی و حتی اقتصادی است. در مقابل آنچه با بی‌حجابی به وجود می‌آید، رکود فعالیت‌های اجتماعی، شکسته شدن حریم ارزشهای زنان، بی‌احترامی به آنان، افزایش بیماری‌های علاج‌ناپذیری که از راه تماس‌های جنسی نامشروع شیوع می‌یابد، سستی ارکان خانواده و فروپاشی خانواده‌ها و مانند آن است که اثرات آن را در بالا رفتن آمار طلاق، خودکشی، تزلزل خانواده‌ها، تجاوز به عنف، فرزندان تک‌والدی، افزایش آسایشگاه‌های سالمندان، فرار فرزندان از خانه و غیره، همزمان با میزان گسترش بی‌حجابی در کشورها می‌توان دید. ۱. نور (۲۴)، آیه ۶۰ و احزاب (۳۳)، آیه ۵۹. ۲. زن در آینه جلال و جمال، ص ۴۳۸.

همان طور که گفته شد، خداوند تبارک و تعالی، حکم حجاب را بر زنان واجب کرده است. بر اساس این حکم زنان می‌بایست بدن و زینت خود را از نامحرمان بیوشانند. البته دو نکته در این حکم وجود دارد: اول آنکه زنان آن مقدار از دست‌ها و صورت را که قهراً نمایان می‌شود، در حال معمولی لازم نیست بیوشانند. دوم آنکه مقدار پوشش واجب زنان در مقابل افراد محرم، کمتر از مقدار پوشش در مقابل دیگران است. در قرآن می‌خوانیم: وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُّنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَائِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَابِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعاً أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (نور. ۳۱) و به زنان با ایمان بگو: دیدگان خود را (از هر نامحرمی) فرو بندند و پاکدامنی ورزند و زیورهای خود را آشکار نگردانند، مگر آنچه که (طبعاً) از آن پیدا است. و باید روسری خود را برگردن خویش (فرو) اندازند، و زیورهایشان را جز برای شوهرانشان یا پدرانشان یا پدران شوهرانشان یا پسرانشان یا پسران شوهرانشان یا برادرانشان یا پسران برادرانشان یا پسران خواهرانشان یا زنان (همکیش) خود یا کنیزانشان یا خدمتکاران مرد که (از زن) بی‌نیازند یا کودکانی که بر عورت‌های زنان وقوف حاصل نکرده‌اند، آشکار نکنند، و پاهای خود را (به گونه‌ای به زمین) نکوبند تا آنچه از زینت‌شان نهفته می‌دارند، معلوم گردد. ای مومنان، همگی (از مرد و زن) به درگاه خدا توبه کنید، امید است که رستگار شوید. خداوند در این آیه حکم حجاب را بر زنان واجب کرده و دستور می‌دهد که زنان روسری خود را برگردن خویش اندازند. صاحب تفسیر مجمع البیان در ذیل آیه مورد بحث می‌نویسد: زنان تکلیف دارند که روسری‌های خود را بر روی سینه خود بیفکنند تا دور کردن آنان پوشیده شود. گفته شده است که قبلاً روسری‌ها را به گونه‌ای استفاده می‌کردند که سینه‌هایشان هویدا بود... این دستور بدان دلیل است که زنان موها، گوشواره‌ها و گردنهای خود را بپوشانند. از ابن عباس نقل شده که زن باید موی و سینه و دور کردن و زیر گلوی خود را بپوشاند. ۱ بر همین اساس فقها نیز مقدار حجاب لازم بر زنان را تمام بدن بجز ((مَا ظَهَرَ مِنْهَا)). یعنی گردی صورت و دست‌ها تا میچ می‌دانند. البته در نماز زنان می‌توانند پاهای خود را تا میچ پا (تا ساق) بپوشانند. ۴. مجمع البیان، ج ۷-۸، ص ۲۱۷. ۲. رساله توضیح المسائل، مسئله ۷۸۹، ص ۲۵. ۱. همچنین ((بر زن واجب است، گردن و زیر چانه خود را، حتی بنا بر احتیاط واجب مقداری از زیر چانه را که بعد از بستن روسری دیده می‌شود، بپوشاند.)) ۱ حکم کلی مقدار پوشش بانوان در نماز و غیر نماز، در مقابل بیگانگان و نامحرمان بیان شد. در ادامه، نحوه پوشش در برابر مردان محرم بیان می‌گردد. در آیه شریفه دوازده گروه از محارم نامبرده شده است که عبارتند از: ۱. شوهر، ۲. پدران، ۳. پدر شوهر، ۴. پسران، ۵. پسر شوهر، ۶. برادران، ۷. پسر برادران، ۸. پسر خواهران، ۹. زنان مسلمان، ۱۰- مملوکان (کنیزان)، ۱۱. خدمت‌کاران مردی که از زن بی‌نیازند. (مردان ضعیف و کم‌عقلی که نیاز جنسی ندارند)، ۱۲. کودکان غیر ممیز. حکم این آیه را به افراد دیگری نیز می‌توان تطبیق داد، مانند پدر بزرگ، یا پدر بزرگ شوهر. ضمناً از آنجا که آیه پسر برادر و پسر خواهر را محرم می‌داند، یعنی زن نسبت به آنها عمه و خاله می‌شود، پس به دست می‌آید که عمو و دایی هم بر آن زن محرم هستند. ۲ این حکم شامل عمو و دایی پدر و مادر نیز می‌شود. ۳ برخی دیگر از محارم که به واسطه ازدواج محرم می‌گردند، شوهر مادر (ناپدری) و شوهر دختر (داماد) می‌باشند. ۴ برای آگاهی بیشتر از این گروه، می‌بایست به رساله‌های عملیه مراجعه کرد. آنچه ذکر شد محارمی بودند که به ایشان محارم نسبی و سببی گفته می‌شود. برخی اشخاص دیگر هستند که ممکن است از راه شیر خوردن بر زن ا. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۲۹. ۲. تفسیر نمونه، ج ۱۴، ص ۴۵۴. ۳. رساله نوین، حضرت امام خمینی (ره)، گرد آورنده عبدالکریم بی‌آزار شیرازی، ج ۳، ص ۵۷. ۴. رساله توضیح المسائل، ص ۳۵۹. محرم شوند. به این گروه از محارم، رضاعی گفته می‌شود. مانند دختری که در کودکی با شرباطی، از زنی شیر خورده است.

این دختر وقتی سن بلوغ رسید، بر شوهر آن زن محرم می شود. مسائل مربوط به این نوع محارم نیز در رساله ها موجود است. ۱. حجاب برتر: آنچه ذکر شد، مربوط به ((کمیت)) و مقدار واجب حجاب برای زنان بود. اکنون نظر اسلام را راجع به کیفیت حجاب بانوان بررسی میکنیم. در این بررسی، پوشش بانوان از نظر رنگ، نوع دوخت، مدل، نوع پارچه و مانند آن مورد توجه قرار میگیرد. ابتدا یادآور می شویم که منظور دین اسلام از وجوب حجاب، حفظ عفت، متانت و شخصیت زن بوده است. رسول الله صلی الله علیه و آله می فرماید: *الْحَيَاءُ عَشْرَةٌ أَجْزَاءُ تَسَعُهُ فِي النِّسَاءِ وَوَاحِدَةٌ فِي الرِّجَالِ* ۲ حیاء ده جزء دارد، نه جزء آن در زنان است و یک جزء در مردان. دیگر آن که خداوند اراده کرده است با حکم حجاب، عوامل تحریک شهوت مردان کنترل شود. در آیه ۳۱ سوره نور می خوانیم: ... *وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ*. (زنان) هنگام راه رفتن پاهای خود را به زمین نزنند تا زینت های پنهانشان دانسته و معلوم گردد! در واقع، خداوند به زنان دستور داده، حتی به گو نه ای راه نروند که همراه با عشوه گری و جلب توجه مردان باشد. بدیهی است وقتی زنان اجازه ندارند ۱. ر. ک: رساله توضیح المسائل، ص ۳۶۷-۳۷۳. ۲. میزان الحکمه، ج ۳، ص ۱۳۵۲. با اغواگری و عشوه گری در جامعه تردد کنند، حق ندارند با پوشش نا مناسب و تحریک کننده در انظار ظاهر گردند. سومین نکته آن است که حجاب برتر زن، پوششی است که علاوه بر معیارهای قلبی، او را به خداوند نزدیک تر گرداند. امام صادق علیه السلام می فرماید: *خَيْرُ لِبَاسِكَ مَا لَا يَشْغَلُكَ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بَلْ يُقَرِّبُكَ مِنْ ذِكْرِهِ وَشُكْرِهِ وَطَاعَتِهِ وَلَا يَحْمِلُكَ عَلَى الْعُجْبِ وَالرِّيَاءِ وَالتَّرْتُّبِ وَالتَّفَاخُرِ وَالْخِيَلَاءِ فَإِنَّهَا مِنْ آفَاتِ الدِّينِ وَمُورِثَةُ الْقَسْوَةِ فِي الْقَلْبِ* ۱۰ بهترین لباس تو آن است که تو را از خدای غافل نسازد، بلکه به ذکر و شکر و طاعت او نزدیک نما یابد. همچنین عجب و ریا و تزیین (خود نمایی) و تفاخر و کبر را برای تو ارمغان نیاورد: چرا که این صفات، آفت های دین بوده و قساوت قلب را (برای هر مومن) به ارث می گذارند. با این توضیحات معلوم میگردد، پوشش برتر زن باید هم حیا و عفت او را حفظ کند، هم موجب جلب توجه و تحریک مردان نگردد و هم او را از خداوند غافل نسازد. در این رابطه پوشیدن لباس بلند و گشاد با طرح و رنگی ساده مانند آنچه امروزه به مانند معروف است، در صورتی که دستها را تا مچ و پاها را تا ساق بیوشاند و نیز پوشیدن مقنعه یا روسری، در صورتی که موی سر، گردن و سینه را بیوشاند، برای حجاب زن کفایت می کند. اما آنچه که شأن و منزلت زن مسلمان خصوصاً اقشار متدین جامعه ایجاب می کند، علاوه بر مقدار ذکر شده، بر سر کردن چادر است. چادر نشانه ملی ما و حجاب برتر می باشد. ۱ مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۲۴. چادر است که کمترین خودنمایی و تحریک را دارد. از همیمن رو، بسیاری از عالمان دینی، چادر را برترین حجاب در اسلام دانسته اند. ۱ استفاده از این حجاب برتر، نه تنها تمام بدن و زینت آلات زن را پوشیده می دارد، بلکه پوشاننده حجم و برآمدگی اعضای بدن او نیز هست. البته باید تذکر داد که گاه بعضی زنان، چادر و لباسهای زیر آن را به گونه ای می پوشند که هدف از به سر کردن چادر محقق نمی شود. آیه الله مطهری در همین رابطه نوشته است: در عصر ما بعضی بانوان چادری را می بینیم که چادر داشتن آنها صرفاً جنبه تشریفاتی دارد. با چادر هیچ جای بدن خود را نمی پوشانند، آن را رها میکنند. وضع چادر سرگردنشان نشان می دهد که اهل پرهیز از معاشرت با مردان بیگانه نیستند و از اینکه مورد بهره برداری چشمها قرار بگیرند، ابا و امتناعی ندارند. (اما) نوع دیگر، برعکس بوده و هست: زن چنان با مراقبت جامه های خود را به خود میگیرد و آن را رها نمیکنند که نشان می دهد اهل عفاف و حفاظ است. خود به خود ((دور باشی)) ایجاد می کند و ناپاکدلان را مأیوس می سازد. ۲ از جمله لباسهای تا کید شده برای زنان، پوشیدن شلوار است. روزی پیامبر صلی الله علیه و آله با اصحاب در بقیع نشسته بود. زنی سوار بر مرکب از آنجا عبور می کرد که ناگهان به زمین افتاد. پیامبر خدا (ص) به دلیل آنکه شاید در اثر این حادثه، لباس زن به کنار رود و پایش نمایان شود؛ روی خود را برگرداندند. اما آنگاه که اصحاب به ایشان گفتند، زن شلوار پوشیده و پایش نمایان نشد؛ فرمود: ۱. مسائل جدید، ج ۱، ص ۳۷ و ۳۸. ۲. مجموعه آثار، ج ۱۹، ص ۵۰۳. *اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِمُتَسَوِّلَاتٍ - ثَلَاثًا - أَيُّهَا النَّاسُ، اتَّخَذُوا السَّرَاوِيَلَاتِ، فَإِنَّهَا مِنْ أَسْوَرِ ثِيَابِكُمْ وَحَصَّنُوا بِهَا نِسَاءَكُمْ إِذَا خَرَجْنَ* ۱ خدایا زنان شلوار پوش را بیامرزد - سه بار - ای مردم شلوار پوشید که شلوار،

پوشاترین جامه های شماسات و زنان خود را در موقعی که بیرون می آیند با شلوار حفظ کنید. باید یادآور شد، پوشش شلوار در جایی خوب است که بر روی آن لباسهای گشاد مانند، مانتو و چادر فرار گیرد. یعنی علاوه بر تنگ و چسبان نبودن، روی آن لباس بلند پوشیده شود، نه همراه با کت، بلوز و امثال آن. بنابراین آنچه که امروزه در بعضی بلاد اسلامی اتفاق می افتد و زنان مسلمان با شلوارهای تنگ و مردانه، بدون پوشش دیگر، در اجتماع ظاهر می شوند، مورد پسند اسلام نیست.

۳-۲. پوشش حرام برای زنان

۱-۳-۲. لباس نازک: پوشیدن لباسی که نازک است و بدن از زیر آن نمایان می شود، در مرحله نخست در مقابل نامحرمان و در مرحله بعد در مقابل محرمان، بجز شوهر، برای زن جایز نیست. در روایتی وارد شده است که روزی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله پیراهنی به یکی از اصحاب خود بخشید. چون پیراهن نازک بود، پیامبر صلی الله علیه و آله به او فرمود این پیراهنت را به همسرت بده بپوشد و به او دستور بده زیرش لباس دیگری نیز بپوشد تا بدنش از زیر آن نمایان نگردد. ۲. بنابراین، زنان نمی توانند چادرهای نازکی بپوشند که بدن نما باشد و زیر آن پوشش مناسب نداشته باشند. ۱. میزان الحکمه، ج ۲، ص ۹۹۵. ۲. کنز العمال، ج ۱۵، ص ۳۲۵. ۲-۳-۲. لباس مردانه: زنان نباید لباسی را بپوشند که عرفاً مخصوص مردان است. در حدیثی می خوانیم: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ... وَالْمَرْئَةَ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ. ۱ یعنی پیامبر صلی الله علیه و آله لعنت کرد... و زنی را که لباس مردان به تن نماید. خداوند دو غریزه و طبیعت متفاوت در زن و مرد ایجاد کرده است. هم چنین از نظر جسم و اندام هم آن دو را متمایز ساخته است. بنابراین اگر هر کدام از آن دو، خود را شبیه دیگری کند و یا لوازمی همچون لباس دیگری را استفاده نماید، در واقع به نادرستی، بر خلاف غریزه و طبیعت الهی خویش عمل کرده است. از این رو، امام صادق علیه السلام از پدران بزرگوار خویش نقل می کند که زن از اینکه در پوشش خود از مرد تقلید کند، نهی شده است. ۲-۳-۲. لباس شهرت و لباس بیگانه: از دیگر موارد منع شده در پوشش بانوان، استفاده از لباس شهرت که باعث جلوه نمایی زن میگردد و او را انگشت نما می نماید و نیز استفاده از لباس بیگانه در جهت تبلیغ و اشاعه کفر می باشد. در قسمت پوشش مردان قدری در این رابطه توضیح دادیم. اکنون به همین مقدار اکتفا می کنیم که فلسفه پوشش و حجاب برای بانوان، حفظ عفت و شخصیت زن و عدم تهییج و تحریک مردان است. حال اگر فرض کنیم، زنان لباسی بپوشند که در عین حال نه عفت شان را حفظ کند و نه از تحریک نامحرم جلوگیری کند، در این صورت میزان الحکمه، ج ۶، ص ۲۶۶۵. ۲. همان. مثل آن است که این زن اصلاً پوشش ندارد. در حدیثی از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل شده است که حضرت دو گروه دوزخی را که در آینده در جامعه اسلامی پدیدار می گردند، معرفی می نماید. ایشان در رابطه با گروه دوم می فرماید: - وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ، مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ، زُؤُوسُهُنَّ كَأَسِنَّةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ، لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَ لَا يَجِدْنَ رِيحَهَا، وَ أَنْ رِيحَهَا لِيُوجِدَ مِنْ مَسِيرَةٍ... ۱۰ و (گروه دوم) زنانی که پوشش دارند، اما برهنه اند، کجراه می روند. دیگران را نیز به کجروی تشویق می کنند، (موهای) سرهایشان همچون کوهان شتر خراسانی برآمده است. اینان به بهشت نمی روند و بوی بهشت را که از فاصله چندان و چندان (خیلی زیاد) به مشام می رسد، استشمام نمی کنند. اینکه پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید این گروه زنان در عین حالی که پوشش دارند اما به لحاظ غیر شرعی بودن پوشش ایشان، با برهنگان تفاوتی ندارند، یا لباسی که (در اجتماع و در برابر نامحرمان) می پوشند آنقدر نازک است که بدنشان هویدا است. یا آنقدر چسبان و کوتاه است که پستی و بلندی اندامشان کاملاً آشکار است. نکته سوم آنکه این زنان علاوه بر پوشش نامناسب، حرکات نامناسب هم از خود بروز می دهند. صاحب کتاب میزان الحکمه در ذیل این حدیث توضیح می دهد که: مائلات یعنی زنانی که با کرشمه راه می روند و دل مردان را می ربایند، یا روسری و مقنعه خود را کج و تا نیمه بر سر می نهند، یا با آرایش و زیور بیرون می آیند و خود را به نمایش میگذارند. ((ممیلات))، زنانی (هستند) که به دیگر زنان یاد می دهند مانند آنها رفتار کنند. (در بی حجابی).. ۱. میزان الحکمه، ج ۲، ص ۹۹۵. ۲.

همان آخرین نکته ای هم که از حدیث فوق برداشت می شود، صفتی است که زنان باید در آرایش و تزئین موی خود رعایت می کنند. یعنی موی خود را به گونه ای نیارایند که برجستگی آن از زیر مقنعه و روسری، نمایان گردد. چرا که پیامبر این صفت را مذموم دانسته از آن با لحن کنایه آمیزی به کوهان شتر خراسانی یاد کرده است. آری زنان نباید از صفت های ناپسندی که در این حدیث شریف ذکر شده، پرهیز نمایند. در غیر این صورت نه تنها به بهشت وارد نمی شوند؛ بلکه بوی بهشت را هم استشمام نخواهند کرد.

۴-۲. پوشش در برابر زنان بیگانه

اگر چه حجاب زنان در مقابل زنان دیگر لازم نیست، اما گروهی از زنان هستند که شایسته است بانوان متدینه بدن و زینتشان را از ایشان هم پنهان کنند. از آن جمله زنان یهود و نصاری هستند. امام صادق علیه السلام می فرماید: لَا يَتَّبِعِي لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَنْكَشِفَ بَيْنَ يَدَيِ الْيَهُودِيَّةِ وَالنَّصْرَانِيَّةِ فَإِنَّهُنَّ يَصِفْنَ ذَلِكَ لِأَزْوَاجِهِنَّ ۱۰ سزاوار نیست زن مسلمان در برابر زن یهودی یا مسیحی برهنه شود، زیرا آنان آنچه را دیده اند، برای شوهرانشان باز می گویند. آنطور که پیدا است علت حفظ پوشش در مقابل این گروه از زنان، افشاء شدن زیبایی و زینت زنان مسلمان و محجبه است در مقابل مردان نامحرم. بنابراین می توان نتیجه گرفت زنان غیر یهود و نصاری هم اگر چنانچه عادت دارند کیفیت زیبایی و زینت بانوان محترمه را نزد شوهران یا مردان غریبه دیگر بازگو کنند، از ایشان نیز باید پرهیز کرده، در حد امکان حجابشان را حفظ کنند. ۱. تفسیر نور الثقلین، علی بن جمعه العروسی الحویزی، تصحیح و تعلیق سید هاشم رسولی محلاتی، ج ۳ ص ۵۹۳.

فتاوا

● استفتاء از حضرت امام خمینی (ره) ۱. استفاده از چادری که در نور، اندام انسان را مشخص کند در نماز اشکال دارد یا خیر؟ پاسخ: اگر حجاب و ساتر به نحوی باشد که بدن دیده شود، کافی نیست. ۲. الف) اثر خانمی با لباس محفوظ مثل مانتوی گشاد و شلوار و روسری یا مقنعه بزرگ نماز بخواند، درست است یا خیر؟ ب) اگر خانمی در منزل با چادر کلفت و بلند ولی زیر چادر بی آستین و بی جوراب باشد نمازش باطل است یا خیر؟ پاسخ: الف- اشکال ندارد. ب- نماز، باطل نیست. ۳. آیا شلوار و بلوز مردانه؛ پوشیدن و نماز خواندنش برای زن اشکال دارد؟ پاسخ: اگر از لباسهای مخصوص مردان محسوب نباشد، اشکال ندارد. ۴. باز بودن گردی صورت و دست زن تا میچ در برابر نامحرم چه صورت دارد؟ پاسخ: در صورت عدم مفسده مانع ندارد. ۵. آیا واجب است زن چادر به سر کند؟ و اگر واجب نیست آیا اولویت دارد؟ پاسخ: با مراعات حجاب اسلامی پوشیدن چادر لازم نیست: اگر چه بهتر است. ۶. آیا در مورد حجاب، خانمها فقط باید چادر سرکنند یا هر پوششی که حجم بدن و به طور کلی حجاب واقعی را برای زن فراهم کند، می تواند حجاب باشد. پاسخ: در حجاب، لباس خاصی معتبر نیست هر چند چادر بهتر است، و از لباسی که جلب توجه کند احتراز شود. ۷. چرا زن باید با حجاب نماز بخواند؟ ۱. استفتاءات، از محضر امام خمینی (ره)، ج ۱، ص ۱۳۶-۱۴۴. پاسخ: تکلیف الهی است. ۸. آیا پیدا بودن چانه خانمها در عکس با احکام اسلام منافات دارد؟ پاسخ: مانع ندارد. ۹. اگر... (مردی) از همسر (بی حجابش) عکس بگیرد... آیا با توجه به اینکه برای چاپ و ظهور باید به عکاسی برده شود و نامحرم آن را رویت می کند، اشکالی مترتب می شود؟ پاسخ: اگر ظاهراً هر کننده زن را نمی شناسد و مفسده ندارد: اشکال ندارد. ۱۰. گناه و کیفر زنی که موی سرش بیرون و معلوم باشد، چیست؟ پاسخ: حجاب از نامحرم واجب است، و کسی که دانسته تخلف می کند، باید او را نهی نمایند. ۱۱. آیا حجاب از ضروریات اسلام است؟ منکر آن و کسانی که به این دستور الهی مخصوصاً در جامعه اسلامی بی اعتنائی می کنند، چه حکمی دارند؟ پاسخ: اصل حکم حجاب از ضروریات است و منکر آن حکم منکر ضروری را دارد و منکر ضروری

محکوم به کفر است، مگر اینکه معلوم باشد که منکر خدا یا رسول نیست. ۱۲. حدود حجاب اسلامی را بیان فرمایید، آیا حجابی که حالا زنان با آن پوشیده هستند از طرف شما مجاز است یا نه؟ پاسخ: در حجاب، لباس خاصی معتبر نیست، بلکه آنچه تمام بدن - به استثناء وجه و کفین - را پوشاند کفایت می‌کند، و بهتر است چادر بپوشند. ۱۳. استفاده از جورابه‌های ضخیم با دامن و چادر در بیرون منزل چگونه است؟ و همینطور لباسهای رنگارنگ یا رنگهای شاد با چادر در بیرون منزل؟ پاسخ: مانع ندارد، مگر آن که به نحوی باشد که جلب نظر کند و موجب مفسده شود. ۱۴. خواهری علاقه مند به حجاب است، ولی پدر و مادرش (که در ظاهر مسلمان هستند ولی در عمل مخالف) با حجاب دختر مخالفت می‌کنند، و در صورت ((پوشش)) به او انواع تهمت‌ها و برجسبها می‌زنند. حکم خداوند در این مورد چیست؟ پاسخ: در رعایت حجاب واجب، رضایت پدر و مادر معتبر نیست و اگر او را امر میکنند که حجاب نداشته باشد، دستور آنها را مخالفت کند و حجاب را مراعات نماید. ۱۵. پوشاندن وجه و کفین را واجب نمی‌دانید. البته با عدم تلذذ و ریبه، حال اگر زن یا دختر طوری بودند که احتمال می‌دهند یا می‌دانند که به صورتشان نگاه می‌کنند، آیا باز هم نباید پوشانند؟ و اگر زن یا دختر از روی لذت، وجه و کفین خود را نپوشاند چگونه است؟ پاسخ: پوشاندن وجه و کفین واجب نیست، مگر در مورد خوف فساد و ریبه و تلذذ. ۱۶. آیا زن مسلمان باید خود را در برابر زن غیر مسلمان پوشاند؟ حدود این پوشش چقدر است؟ پاسخ: پوشاندن بهتر است، و منظور پوشاندن مواضعی است که پوشاندن آن در برابر زن مسلمان لازم نیست. ۱۷. استثنای دست و قرص صورت از حجاب بانوان و جواز نگاه بدون ریبه و مفسده، با آرایش است یا ساده؟ و آیا زینتهایی مانند انگشتر جایز است اظهار شود؟ و اگر صورت آرایش شده باشد، پوشاندن واجب است یا خیر؟ پاسخ: اگر در صورت آرایش موجود باشد باید پوشانده شود، و بر مرد اجنبی نیز نگاه کردن جایز نیست و همچنین در کفین اگر دارای زینت و لو مثل انگشتر باشد. ۱۸. آیا صلاح است برای زنها تمام گردی صورت (چه اصلاح کرده و چه اصلاح نکرده) نمایان باشد؟ پاسخ: در صورت نداشتن مفسده مانع ندارد، ولی نباید با زینت باشد. ۱۹. آیا نظر کردن مرد نامحرم به وجه و کفین زن جایز است؟ آیا نگاه کردن مرد به تصویر زن بی حجاب در تلویزیون جایز است؟ پاسخ: بدون ریبه مانع ندارد. حکم عکس (را) دارد. ۲۰. آیا نگاه کردن مرد به خواهر زنش جایز است؟ پاسخ: جایز نیست. (زنان و دختران، باید خود را از برادر شوهر بپوشانند). ۲۱. آیا زن می‌تواند با لباسهای گشاد و با روسری و شلوار در پیش مرد نامحرم ورزش کند؟ پاسخ: از این عمل احتراز شود. ۲۲. استفاده از کفشهایی که با وجود پاشنه کوتاه، صدا می‌دهد، برای زنان چگونه است؟ و همینطور کفشهای ورنی و براق؟ پاسخ: اشکال ندارد، مگر آنکه جلب توجه نامحرم نماید و موجب فساد شود. ۲۳. آیا زن می‌تواند تمام بدن خود را به دکتر نامحرم نشان دهد؟ پاسخ: اگر ضرورت نداشته باشد جایز نیست، و در معالجه مرض در صورت ضرورت مانع ندارد. ۲۴. آیا می‌شود آقایان خیاط برای بانوان - بدون هیچ گونه تماسی با بدنشان و بدون اندازه گیری بلکه از روی نمونه لباسی که خود بانوان همراه می‌آورند - لباس بدوزند؟ پاسخ: مانع ندارد. ۲۵. رانندگی خانمها از لحاظ شرعی چه صورتی دارد و آیا مانع و روسری حجاب کامل است؟ پاسخ: در حجاب واجب هرگونه لباسی که بدن را از نامحرم بپوشاند کفایت میکند، اگرچه بهتر است چادر انتخاب نماید. و رانندگی برای بانوان با حفظ حجاب مانعی ندارد، مگر اینکه مفسدهای بر آن مترتب باشد. ۲۶. با توجه به حرمت پوشیدن لباس مرد برای زن و بالعکس (که امام نیز تصریح نموده اند) آیا این حکم در مواردی چون تاثیرهای اسلامی - که زنان لباس مردان را می‌پوشند و بالعکس - نیز جاری است؟ پاسخ: احتیاط واجب آنست که مرد لباس زنانه و زن لباس مردانه نپوشد، و در این احتیاط فرقی بین موارد نیست. ۲۷. میکند، اگر چه بهتر است چادر انتخاب نمایند. و رانندگی برای بانوان بت حفظ حجاب متنع ندارد، مگر آن که مفسده ای بر آن مترتب بشد. با توجه به حرمت پوشیدن لباس مرد برای زن و بالعکس (که امام نیز تصریح نمود ۵ اند) آیا این حکم در مواردی چون تاثیرهای اسلامی - که زنان لباس مردان را می‌پوشند و بالعکس - نیز جاری است؟ پاسخ: احتیاط واجب آنست که مرد لباس زنت نه و زن لباس مردانه نپوشد، و در این احتیاط فرقی بین موارد نیست. آیا خانمها در نمایشنامه از لباس

مردان (مثل لباس ارتشی یا پاسداری) می‌توانند استفاده کنند ۴ در صورتی که این لباس! متعلق به محارم باشد چطور؟ پاسخ: از لباسی که فقط مردان می‌پوشند باید اجتناب نمایند. ۲۷. آیا خانمها در نمایشنامه از لباس مردان (مثل لباس ارتشی یا پاسداری) می‌توانند استفاده کنند؟ در صورتی که این لباس مربوط به محارم باشد چطور؟ پاسخ: از لباسی که فقط مردان می‌پوشند باید اجتناب کرد. ۲۸. در بعضی مجالس خصوصی اگر لباس زن را مرد بپوشد یا لباس مرد را زن بپوشد، چه صورت دارد؟ پاسخ: احتیاط لازم در ترک آن است. ۲۹. زن نمازگزار در حال نماز چادر از سرش بیفتد یا بکشد (به گونه ای که از حجاب لازم بیرون آید)، نمازش باطل است یا صحیح و تکلیف او در نماز چیست؟ پاسخ: اگر فوراً با چادر دوباره خود را بپوشاند، نماز صحیح است و واجب است آن را تمام کند، اگر چه احوط آن است که نماز را بعد از تمام کردن، اعاده نماید. ۳۰. در مسأله حجاب، آیا حجاب بَشْرَه (پوشش ظاهری بدن ((پوست)) کافی است یا حجاب حجمی (پوشش اندام) لازم است؟ ۱. همان، ج ۳، ص ۲۴۷-۲۸۰، ۳۵۹-۳۶۱، ۶۲۵ و ۶۲۶. پاسخ: در صورت خوف فتنه و فساد، پوشاندن حجم نیز به مقدار و نحو متعارف لازم است. ۳۱. آیا پوشاندن حجم پا برای بانوان در صورتی که جوراب نازک و یا حتی جوراب ضخیم به پا دارند، ولی در معرض دید نامحرم هستند، واجب است؟ پاسخ: در حجاب لباس خاصی معتبر نیست، باید تمام بدن پوشیده باشد و جورابی که بشره را بپوشاند کفایت می‌کند، مگر اینکه مفسده ای داشته باشد و بهتر است با چادر بپوشاند. ۳۲. پوشیدن دستکش و زدن پوشیه و روبنده در چه صورتی برای بانوان مستحب و یا، واجب است؟ و اگر پوشیه زدن برای چشم ضرر داشته باشد، در این صورت باید اجتناب نماید؟ پاسخ: رعایت هر چه بیشتر حجاب "مستحب" است، و در صورتی که پوشیده نبودن وجه، موجب ریبه و مفسده باشد، پوشاندن "واجب" است و در فرض مضر بودن، اجتناب شود. ۳۳. آیا استفاده از مقنعه یا روسری که زیر چانه را نمایان می‌کند از نظر رعایت حجاب بلا مانع است؟ پاسخ: لازم است زیر چانه را از نامحرم بپوشاند. ۳۴. نمایان بودن روی پا، کف پا، پاشنه پا در زنها آیا شرعاً جایز است؟ پاسخ: جایز نیست. ۳۵. اگر زن در دست خود زینت داشته باشد نظیر حلقه ازدواج یا انگشتر یا در وجه خود آرایش کرده باشد، آیا بر او واجب است که وجه و کفین خود را بپوشاند یا نه؟ پاسخ: پوشاندن از نامحرم در فرض مذکور واجب است. ۳۶. در بعضی کتابها در مورد محرمیت خواهر زن مسأله ای اشتباه چاپ شده است، لطفاً حکم صحیح آن را بیان فرمایید؟ پاسخ: خواهر زن محرم نیست. ۳۷. اگر زن و شوهری از هم طلاق گرفتند، آیا پدر آن شوهر بر زن متروکه باز هم محرم است؟ و یا مادر زن بر شوهر متروکه محرم است؟ پاسخ: بلی، طلاق یا مرگ محرمیت آنها را از بین نمی‌برد. ۱ • استفتاء از مقام معظم رهبری ۱. زنان چه مقدار از بدن خود را باید هنگام نماز بپوشانند؟ آیا پوشیدن لباسهای آستین کوتاه و نپوشیدن جوراب اشکال دارد؟ پاسخ: معیار این است که تمام بدن به غیر از صورت به مقداری که شستن آن در وضو واجب است و کف دو دست تا مچ و پاها تا مفصل ساق، با پوششی هر چندچا در ایرانی باشد، پوشانده شود. ۲. آیا بر زنان پوشاندن روی پاها هنگام نماز واجب است؟ پاسخ: پوشاندن پاها تا مفصل ساق در صورتی که نامحرم حاضر نباشد، واجب نیست. ۳. آیا پوشاندن کامل چانه هنگام حجاب و در نماز واجب است، یا این که فقط قسمت پایین آن باید پوشانده شود، و آیا وجوب پوشش چانه مقدمه پوشاندن صورت است که شرعاً واجب است؟ پاسخ: پوشاندن قسمت پایین چانه واجب است نه خود آن، زیرا چانه جزئی از صورت است. ۲ ۱. احکام خانواده (رساله نمونه)، ص ۲۷۹-۳۱۳. ۲. رساله اجوبه استفتاءات، ص ۸۹. ۴. هنگام جشن عروسی چند عکس از من گرفته شد که در آنها حجاب کامل نداشتم. این عکسها در حال حاضر نزد دوستان و اقوام من هستند. آیا جمع آوری آنها بر من واجب است؟ پاسخ: اگر وجود عکسها نزد دیگران مفسده ای ندارد و یا بر فرض ترتب مفسده، شما در دادن عکسها به دیگران نقشی نداشته اید یا جمع کردن آنها از دیگران برای شما مشقت دارد، تکلیفی در این باره ندارید. ۵. گرفتن عکس زن غیر محجبه در بین محارمش چه حکمی دارد؟ اگر احتمال داده شود که مرد اجنبی آن عکسها را هنگام ظاهر کردن ببیند، حکم آن چیست؟ پاسخ: اگر عکاسی که به او نگاه میکند و عکس وی را میگیرد، از محارم او باشد، عکس گرفتن از او اشکال ندارد و ظاهر کردن آن هم نزد عکاسی که او را نمی‌شناسد،

اشکال ندارد. ۶. پوشیدن لباس زنانه توسط مردان و برعکس، برای بازی در تئاتر و سینما چه حکمی دارد؟ تقلید صدای مردان توسط زنان و برعکس چه حکمی دارد؟ پاسخ: پوشیدن لباس جنس مخالف و تقلید صدای او هنگام بازیگری و بیان خصوصیات یک شخص حقیقی، اگر سبب فساد نگردد، بعید نیست که جایز باشد. ۷. استفاده زنان از انواع کرم و لوازم آرایش در تئاترها و نمایش‌هایی که توسط مردان هم دیده می‌شود، چه حکمی دارد؟ پاسخ: اگر آرایش توسط خود آنان یا زنان و یا یکی از محارم ایشان صورت بگیرد و فساد هم بر آن مترتب نشود، اشکال ندارد و در غیر این صورت جایز نیست. البته صورت آرایش شده باید از نامحرم پوشانده شود. ۸. صدایی که هنگام راه رفتن زنان از برخورد کفش آنان با زمین ایجاد می‌شود، چه حکمی دارد؟ پاسخ: تا زمانی که باعث جلب توجه و ترتب مفسده نشده است، فی نفسه اشکال ندارد. ۱. همان، ص ۲۵۹ و ۲۶۰ و ۲۶۷. ۹. آیا برای زنان، پوشیدن لباسهای تنگی که برجستگی‌های بدن آنان را نشان می‌دهد و یا پوشیدن لباسهای بدن نما و عریان در عروسیها و مانند آن جایز است؟ پاسخ: اگر از نگاه مردان اجنبی و ترتب مفسده در امان و محفوظ باشند، اشکال ندارد. در غیر این صورت جایز نیست. ۱۰. آیا پوشیدن کفش سیاه براق توسط زن مومن جایز است؟ پاسخ: اشکال ندارد مگر آنکه رنگ و شکل آن باعث جلب توجه نامحرم و یا انگشت نما شدن او شود. ۱۱. آیا بر زنان واجب است در لباس مانند مقنعه، شلوار و پیراهن فقط رنگ سیاه را انتخاب کنند؟ پاسخ: حکم لباس از جهت رنگ و شکل و کیفیت دوخت مانند کفش است که در جواب سوال قبل بیان شد. ۱۲. آیا پوشیدن چیزی که مخصوص زنان است توسط مردان و برعکس، در خانه بدون قصد تشبه به جنس مخالف، جایز است؟ پاسخ: تا زمانی که آن را به عنوان لباس برای خود انتخاب نکرده باشند اشکال ندارد. ۱۳. امروزه وظیفه زنان برای مقابله با تهاجم فرهنگی به جامعه اسلامی ما چیست؟ پاسخ: یکی از مهم‌ترین وظایف آنان حفظ حجاب اسلامی و ترویج آن و پرهیز از لباسهایی است که پوشیدن آنها تقلید از فرهنگ دشمن محسوب می‌شود. ۱. همان، ص ۳، ۴ و ۵، ۳ و ۳۰۷. ۱۴. آیا حجاب از ضروریات دین است؟ و حکم کسانی که به آن بی‌اعتنایی میکنند، چیست؟ پاسخ: اصل حجاب ضروری دین محسوب است و بی‌اعتنایی به اصل حجاب و عدم رعایت آن معصیت و گناه است. ۱۵. عده‌ای... می‌گویند چادر مشکی برای بانوان مکروه است و باید پوشش جدید مانند مانتو و کت و دامن با رنگ‌های متنوع جایگزین چادر مشکی شود. آیا چنین حرف و اقدامی صحیح است یا نه؟ پاسخ: این صحبت صحیح نیست و بهترین حجاب پوشش چادر است و چادر سیاه هم بی‌اشکال است و کراهت ندارد. ۱۶. برخی در مورد مسائل زنان اظهار نظرهای نامناسبی را ابراز می‌کنند. مانند بحث دوچرخه سواری یا ورزش بانوان، یا در مورد حجاب اظهار می‌دارند که به نظر ما کت و دامن جهت حجاب کفایت می‌کند. نظر حضرت‌تعالی در این زمینه‌ها چیست؟ پاسخ: اظهار نظر در مسایل دینی و احکام شرعی بر کسانی که صاحب نظر نیستند جایز نیست. و بر مومنین واجب است در تمام احکام دینی به مراجع بزرگوار تقلید و اسلام‌شناسان مورد وثوق و اعتماد مراجعه نمایند. ۱۷. در صورتی که زن می‌داند مرد نامحرم به قصد لذت به صورت و دست‌های معمولی زینت نشده او نگاه می‌کند در این فرض پوشاندن صورت و دست‌ها لازم است یا نه؟ پاسخ: در فرض مذکور لابد حتی وجه و کفین خود را هم بپوشاند. ۱۸. الف. اگر مقنعه رنگی، دیده شود اشکال دارد؟ ب. آیا شلوار رنگی از زیر چادر، اشکال دارد؟ ج. آیا پاکردن کفش رنگی مانند رنگ‌های روشن یا تیره قهوه‌ای، سرمه‌ای، طوسی، برای خانمی که محجبه است و چادر سر می‌کند اشکال دارد؟ ۱. مسائل جدید، ج ۱، ص ۲۹. ۲. همان، ص ۳۵ و ۱۴۵. ۳. همان، ج ۲، ص ۸۱. د. اینکه گفته می‌شود (لباس پوشیدن زنان و...) جلب نظر می‌کند آیا این را خود مکلف باید تشخیص دهد یا مردم؟ پاسخ: الف. ب. و ج. زنان باید تمام سر و بدن خود را به جز صورت و دست‌ها تا میچ که زینت و آرایش نشده باشد با لباسی که توجه نامحرم را جلب نکند بپوشانند. د. ملاک، نظر عرف است. ۱. پدر بنده در یکی از سازمانهای نظامی مشغول به کار هستند، بنده براساس تکلیف شرعی که دارم نسبت به رعایت حجاب کامل خودم بر اساس حکم شرع اقدام می‌نمایم و علاقه‌ای به زدن چادر ندارم. در هیچ جای احکام دین مقدس اسلام (حتی حکم شرعی جناب عالی) و قانون اساسی جمهوری اسلامی نوشته یا گفته نشده است که زدن چادر واجب

یا الزامی است. اما پدر بنده به دلیل موقعیت شغلی اش و اینکه در اکثر اماکن وابسته به سازمانشان (شهرک ها، رستوران ها و...) نوشته است زدن چادر الزامی است به بنده اجبار می کنند که باید چادر بزنید و همیشه با هم بر سر این موضوع زندگی سختی را سپری می کنیم. آخر در کجای احکام دین یا قانون اساسی جمهوری اسلامی چادر زدن الزامی ذکر شده است؟ سازمان ها و... بر کدام اساس قانونی ابلاغ بر "زدن چادر الزامی است" می کنند؟ بنده در یکی از مراسمات داخلی سازمان پدر از مسئولین امر همین سوال را کردم ولی پاسخ نگرفتم بنده با رعایت کامل شئون اسلامی در حجاب و آگاهی کامل از قوانین و حکم شرع اسلامی و قانون اساسی و اینکه حجاب چادر از نظر شما برتر است، حجاب خودم را با پوشاندن مانتو، شلوار، مقنعه مناسب و... رعایت می کنم. خواهشمندم صراحتاً و کامل پاسخ بنده را بدهید... ۱. دفتر حضرت آیه الله خامنه ای مد ظله العالی، بخش استفتاءات. پاسخ: زنان باید تمام سر و بدن خود را به جز صورت و دست ها تا مچی که زینت و آرایش نشده باشد با لباسی که توجه نامحرم را جلب نکند، بیوشانند و انجام هر کاری که موجب اذیت پدر و مادر باشد، جایز نیست و سعادت دنیا و آخرت انسان در رضایت والدین است. ۱۱. همان.

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحيم جاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱) با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹ بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند. مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است. اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید. از جمله فعالیت های گسترده مرکز: الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی ب) تولید صداها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و... اماکن مذهبی، گردشگری و... د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای و راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات

شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و... (ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ... (ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه و فائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶ وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳-۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵ (۰۳۱۱) نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاالله. شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۵۳۳۱-۱۹۷۳-۳۰۴۵ و شماره حساب شبا: ۵۳-۰۶۰۹-۰۶۲۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۱۸۰-۰۹۰ IR به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید ارزش کار فکری و عقیدتی الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام - هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کرم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید». التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست تر می داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می رهایی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بدان، نگاه می دارد و با حجت های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می سازد و او را می شکند؟». [سپس] فرمود: «حتماً رها شدن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد». مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گام‌ها

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

